

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2007

Jana Körblerová

U N I V E R Z I T A K A R L O V A V P R A Z E
H U S I T S K Á T E O L O G I C K Á F A K U L T A

D I P L O M O V Á P R Á C E

Problematika multikulturalismu v České republice a Nizozemí

**The Problem of Multiculturalism in the Czech Republic and the
Netherlands**

Katedra: Katedra psychosociálních věd a etiky

Studijní obor: Husitská teologie v kombinaci s psychosociálními studii

Forma studia: prezenční studium

Vedoucí práce:
Prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Autorka:
Jana Körblerová

Praha 2007

Děkuji vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Beátě K r a h u l c o v é , CSc. za odborné vedení, kvalifikované podněty a připomínky, které mně v průběhu práce poskytovala.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Problematika multikulturalismu v České republice a Nizozemí“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 6. dubna 2007

Anotace:

Diplomová práce „Problematika multikulturalismu v České republice a v Nizozemí“ porovnává fenomén multikulturalismu, jakožto harmonické soužití příslušníků různých kultur v jednom státě, a to v České republice, která je v tomto ohledu spíše nováčkem, a v Nizozemí, které je tradičně považováno za multikulturní zemi. Po terminologickém vymezení fenoménu a dalších souvisejících pojmů následuje oddíl porovnávající národnostní menšiny, legislativu, sociální práce, edukaci a spiritualitu obou zemí. Poslední část je věnována výzkumu životních drah. Základními prameny výzkumu jsou biografické rozhovory s cizinci, kteří delší dobu žijí na území České republiky nebo Nizozemí. Cílem bylo porovnání výpovědí z rozhovorů a faktů z druhého oddílu a najít odpověď na otázku „Co je předpokladem harmonického soužití příslušníků jiných kultur“.

Abstract:

The thesis “The Problem of the Multiculturalism in the Czech Republic and the Netherlands” compares a phenomenon of the Multiculturalism as a harmonic coexistence of members of various cultures in a state. Namely in the Czech Republic, that is rather a novice and the Netherlands that is traditionally considered to be a multicultural country. After the terminological definition of the phenomenon and the others related concepts follows a part which focuses on the ethnic minorities, the legislation, the social work, the education and the religion in both countries. The last part seeks to research the particular life patterns of the migrants who are living more than a year in the Czech Rep. and the Netherlands by means of interview. The goal of the research was to utilize compared method to find an answer to the question „What is an assumption of harmonic coexistence of members of different cultures“.

Klíčová slova

Multikulturalismus, migrace, integrace, etnické menšiny, Česká republika, Nizozemí

Keywords

Multiculturalism, Migration, Integration, Ethnic Minorities, the Czech Republic, the Netherlands

OBSAH

	Str. č.
Úvod	8
1. Fenomén multikulturalismus	10
1.1 Terminologické vymezení multikulturalismu, multilingvismu a etnické menšiny	10
1.2 Historiografie migrace ve světě a zvláště v zemích EU	13
1.3 Problematika akulturace a adaptace etnické menšiny	19
1.4 Literatura	20
2. Komparativní studie multikulturalismu v Nizozemí a v České republice	24
2.1 Legislativa	24
2.2 Problematika sociální práce	27
2.3 Etnické menšiny v České republice a Nizozemí	31
2.4 Problematika edukace (výchova a vzdělávání)	36
2.5 Spiritualita	40
3. Výzkumná část - biografické rozhovory s cizinci	45
3.1 Vymezení problému	45
3.2 Metoda výzkumu a výběr vzorku	45
3.3 Hypotézy výzkumu	47
3.4 Analýza případů	47
3.5 Závěr výzkumu a doporučení	65
Závěr	68
Seznam použité literatury	70
Summary in English	77

SEZNAM ZKRATEK

EU – Evropská unie

RUG – Rijksuniversiteit Groningen (Univerzita v Groningenu)

HBO – vyšší odborná škola v Nizozemí, ukončená titulem bakalář

IND – Imigratie en Naturalisatie Dienst (Imigrační úřad v Nizozemí)

ČR – Česká republika

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MŠ SR – Ministerstvo školství Slovenské republiky

TOEFL - Test of English as a Foreign Language – jazyková zkouška z angličtiny

Sb. – Sběrka zákonů

NESO - Nederlands Education Support Office (Holandská kancelář pro podporu vzdělání)

PhD. – vědecká hodnost po ukončení doktorandského studia

U transkriptu rozhovorů:

Velká písmena např. ŘÍKÁM - důrazně řečené

(()) poznámka vztahující se k neverbálním projevům a důležitým okolnostem

(.) krátká pauza

(...) dlouhá pauza

- nedokončené slovo nebo věta

= prolínání řeči účastníků

Ú V O D

V mé diplomové práci „Problematika multikulturalismu v České republice a v Nizozemí“ jsem se snažila porovnat fenomén multikulturalismu, jakožto harmonické soužití příslušníků různých kultur v jednom státě, a to v České republice, která je v tomto ohledu spíše nováčkem, a v Nizozemí, kde se spojily historické zkušenosti dvou původně diskriminovaných skupin – dělníků a katolíků s pozdější velkou vlnou přistěhovalectví v 60. letech 20. století.

Zvláště jsem se zaměřila na postoj vlád obou zemí z hlediska možnosti integrace nově příchozích občanů jiných států. Znalost postojů vlád a také majoritní populace k cizincům potažmo k menšinám totiž může napovědět, jaké překážky stojí v cestě úspěšné integrace nově příchozích a spokojenému soužití všech obyvatel.

Postoj vlád k cizincům je v posledních letech významným tématem téměř ve všech zemích Evropské unie. Dá se očekávat, že tento význam poroste, a to díky postupnému integračnímu procesu EU (Evropská unie) a principu volného pohybu osob, který je jedním ze základních pilířů EU. Nezanedbatelný je také stále sílící proud lidí z Afriky a Asie, kteří přichází do Evropy za lepším životem.

Práci jsem rozdělila do tří oddílů:

V prvním oddíle jsem vymezila samotný termín multikulturalismus a další, které s tímto tématem úzce souvisí – multilingvismus a etnická menšina. Následující kapitoly se věnují migraci a její historii, strategii akulturace a adaptace a světové literatuře.

Druhý oddíl je spíše studií konkrétních oblastí vztahujících se k multikulturalismu jak v České republice, tak v Nizozemí, jako jsou legislativa, sociální práce, edukace, etnické menšiny na území obou států, interkulturní vzdělávání a spiritualita.

Poslední, třetí oddíl, je věnován výzkumu životních drah. Základními prameny výzkumu jsou biografické rozhovory s cizinci, kteří delší dobu žijí na území ČR (Česká republika) nebo Nizozemí. Cílem bylo porovnání výpovědí z rozhovorů a faktů z druhého

oddílu a najít odpověď na otázku - Co je předpokladem harmonického soužití příslušníků jiných kultur?

V závěru práce jsou shrnuty nejdůležitější body a myšlenky, které vychází jak z teoretického úvodu, tak i ze studie druhého oddílu a výzkumu.

Podrobnější shrnutí je vypracováno v anglickém jazyce.

1. FENOMÉN MULTIKULTURALISMUS

Projekt multikulturalismu je spojen s tzv. etnorevitalizačními hnutími v USA v 60. letech 20. století, jejichž požadavkem bylo politické „uznání“ svébytnosti různých skupin či komunit odvolávající se na společný „etnický původ“ (resp. na společný „rasový původ“, obvykle rovněž rétoricky traktovaný coby „etnicita“) (HIRT 2005 s. 14). Jak Hirt dále uvádí (2005 s. 14) představitelé tohoto hnutí odmítali myšlenku směřující k vytvoření jednotného homogenního amerického národa, tak i vizi Hnutí za občanská práva Martina Luthera Kinga, který proklamoval boj za rovnost lidských individuí nezávisle na představě o jejich rasovém či etnickém původu. V tomto období začíná vystupovat do popředí otázka kolektivních práv etnických minorit a nároků na uznání jejich odlišných kultur či tradic v rámci amerického politického života.

Z tohoto období je známé podobenství o tzv. tavicím kotli (melting pot), které použil poprvé labouristický ministr vnitra Roy Jenkins v roce 1966 a představuje jednu společnou kulturu, která vzniká sléváním různých tradic a kulturních praktik. Toto bylo ze stran různých etnorevitalizačních hnutí nepřijatelné. Od konce 60. let se používá jiné podobenství, a to o tzv. salátové míse (salad bowl), kde všechny přísady – kultury a etnické skupiny si uchovávají svou chuť a přesto společně vytváří svébytný pokrm.

Uvedený trend se posléze rozvíjí i v dalších státech, přičemž všude nabývá svého specifického charakteru, a to v závislosti na konkrétních podmínkách a historickém pozadí.

1.1 Terminologické vymezení multikulturalismu, multilingvismu a etnika/etnické menšiny

Multikulturalismus je definován jako:

- stav společnosti, ve které vedle sebe žijí různé sociokulturní skupiny se specifickými systémy institucí, tradic, postojů a hodnot. V tomto pojetí je pojmu multikulturalismus užíváno neutrálně, koexistence různých skupin neznamena automaticky přítomnost tolerance a respektu ve vzájemných vztazích.
- proces, při kterém dochází k výměně kulturních statků, k vzájemnému ovlivňování kulturních systémů a případně k vytváření systémů nových.

- vědecká teorie, která se zabývá různými aspekty sociokulturní rozmanitosti. Multikulturalismus zkoumá a srovnává odlišné názory na svět, různá pojetí skutečnosti, rozmanité vzorce jednání, komunikační kódy, zabývá se komunikačními rozdíly jako výsledkem specifické adaptace společnosti na různá prostředí.
- společenský cíl, multikulturalismus v tomto pojetí znamená vědomé úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Jejich soužití má být založeno na principech rovnosti, tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem tohoto pojetí multikulturalismu, shodného i s duchem této publikace, je multikulturní (interkulturní) vzdělávání (BURYÁNEK, KOSTOHRYZ 2002 s. 11-12).

Další definice říká, že:

Multikulturalismus představuje zastřešující politickou i konceptuální (akademickou) artikulaci tohoto trendu, přičemž konstruuje vizi společnosti, v níž vedle sebe (nekonfliktně) „koexistují“ různé „etnické skupiny“, které se vyznačují jednotným (pokrevní) původem, sdílenou (etnickou) kulturou a kolektivní (etnickou) identitou (HIRT 2005 s. 15).

Zkráceně tedy můžeme říci, že multikulturalismus je situace, kdy etnické, náboženské či kulturní skupiny koexistují v rámci jedné společnosti.

Multilingvismus (vícejazyčnost) je schopnost užívat vícero jazyků na stejné nebo přibližně stejné úrovni. Jedná se o záležitost úzce spjatou s kulturou. Jazyky jsou spjaty s kulturami a etniky v celém historickém vývoji.

V souvislosti s užíváním dvou či více jazyků je třeba rozlišovat mezi dvěma jevy, a to bilingvismem a multilingvismem. Podle Nekvapila (In Šatava, 2001 s. 58-59) na jedné straně se jedná o *bilingvismus* (dvojazyčnost) ve smyslu individuální znalosti dvou jazyků; na druhé straně lze v řadě (často menšinových) oblastí hovořit o *diglozii*, tj. o užití jazykových variet v závislosti na společenském kontextu. Jak píše dále Šatava (2001 s. 58-59), v některých společnostech může tedy vzniknout diglozní situace, tzn., že vedle sebe existují dva jazyky, přičemž jeden je sociálně hodnocený jako vyšší a druhý jako nižší.

Na bilingvismus a multilingvismus se stále více pohlíží jako na něco žádoucího.

- Z praktického hlediska mají takoví jedinci přístup k daleko většímu objemu informací a vědomostí než mají jednojazyční, mají větší množství znalostí (jazykových i jiných), chápou

lépe různé sémantické asociace, a protože jsou zvyklí střídát jazyky a modely myšlení, je jejich intelekt flexibilnější;

- Jsou méně rigidní, pokud jde o vlastní postoje, a tolerantnější, tj. méně nepřátelští, a naopak i méně defenzivní vůči neznámému než jednojazyční jedinci; více inklinují k tomu pohlížet na projevy jiných kultur u jednotlivců jako na přijatelné a respektoványhodné, i když tyto projevy mohou být odlišné od jejich vlastní kultury;
- Jejich myšlenkové modely a světónázor jsou vyváženější, protože jsou zvyklí na různé, mnohdy i částečně protichůdné koncepty. Mají lepší schopnosti než jednojazyční učit se něčemu zcela novému a zvládat nové situace, aniž by byli traumatizováni; přitom jsou schopni chápat problémy z různých hledisek.

Dvou- či vícejazyčnost a dvokulturnost a chápání jiných kultur a tolerance k nim, působící od raného dětství a dále, je ideální situace, která by měla být cílem. Ta současně zajišťuje i kontinuitu jazyka a s ní spjatých modelů myšlení a světónázoru, jež mohou být vystaveny lehkému, anebo i nelehkému tlaku ze strany druhého jazyka a kultury, jejichž uživatelé považují jednojazyčnost a mnohokulturnost za svůj ideál, a tudíž jsou méně tolerantní, jednodušeji uvažující a kulturně agresivní. Stabilní dvojjazyčnost může trvat po staletí ... dokud jazyky žijí vedle sebe jako rovnocenné a představitelé jednoho z nich vyvíjejí tlak ve prospěch svého jazyka. Takovému tlaku mohou uživatelé druhého jazyka odolávat tím, že si uvědomí, že jejich jazyk není horší než druhý, že mohou být plně doma v obou jazycích a že dvou- nebo vícejazyčnost, nikoli jednojazyčnost, je závaznou normou ve velké části světa (Wurm In Šatava, 2001 s. 59-60).

Výraz *etnikum* pochází z řeckého *ethnos* (lid). Označuje skupinu lidí, kteří mají společný historický původ, rasový typ, jazyk, ale i kulturu a mentalitu. V současné vědě se s pojmem *etnikum/etnická skupina* setkáváme jako: společenství lidí, kteří mají stejný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Souhrnně lze říci, že *etnikum* se vyznačuje svou vlastní etnicitou (Maříková, Petrusek, Vodáková In Průcha 2004 s. 51). *Etnicita* je vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka v jeho etnickou identitu (Maříková, Petrusek, Vodáková In Průcha, 2004 s. 51).

Jak píše Průcha (2004 s. 51), termín *etnikum* je téměř synonymní s termínem *etnická skupina* (*ethnic group*). V české a evropské terminologii je však jemné významové rozlišení: *etnikum* je výraz označující obvykle společenství rozvinuté na úroveň národa (např. Češi) a *etnická skupina* často označuje ta společenství, která do úrovně národa nedospěla (např. Romové v České republice).

1. 2 Historiografie migrace ve světě a zvláště v zemích EU

Migrace je pohyb obyvatelstva, při němž dochází ke změně trvalého bydliště. Může se jednat o migraci uvnitř země nebo z jedné země do druhé. V tomto ohledu rozlišujeme tři druhy migrace: imigraci, emigraci a reemigraci. Imigrace je přistěhování do země, emigrace je vystěhování ze země a reemigrace je pohyb obyvatelstva, který obsahuje emigraci a zpětnou imigraci.

Migrace je jedním z nepřetržitých procesů společenských strategií k získávání zdrojů obživy a energií, vyrovnávání se s nepříznivými přírodními vlivy, řešení společenských konfliktů a dosahování inovací (UHEREK 2005 s. 258). Migrace je stálým jevem lidského žití, ale její formy se mění.

Jak dále píše Uherek (2005 s. 258 – 259), jestliže cílem migrace bylo zachovat původní životní podmínky, mluvíme o *migraci konzervativní*. Směr pohybu určovaly vodní toky, hory, neprostupné lesy a další přírodní překážky. Pokud se skupina pohybovala často a pravidelně, migrace byla plánovanou součástí života, hovoříme o *nomádismu*. Nomádi nepotřebují ke stěhování žádné závažné podněty. Jinak je tomu u usedlých komunit, kde je hromadná kolektivní migrace skupiny chápána jako krajní řešení nepříznivé situace. Vedle migrace konzervativní, která je záležitostí *kolektivní migrace*, další formou migrace je *migrace individuální*. Nejčastěji souvisí s meziskupinovými sňatky, kdy jeden z manželských partnerů odchází do rodiny v jiné lokalitě. S migrací je i u jednoduchých společností spojen též obchod a přinejmenším od starověku cesty za poznáním a za vzděláním.

Dalšími formami migrace je migrace dobrovolná a násilná. Motivů k *dobrovolné migraci* je celá řada a zatím všechny důvody migrace, které jsem popsala, byly migracemi dobrovolnými. Naopak v případě *migrace násilné/nucené* dochází k útěku před diktátorskými režimy, před náboženským a rasovým pronásledováním, vyhánění skupin obyvatelstva ze zájmových teritorií, zavlékání válečných zajatců do nových prostředí atd.

Uherek uvádí (2005 s. 262) další dělení dobrovolné a násilné/nucené migrace podle Andrease Demutha.

Migraci dobrovolnou dále dělil na migraci *pracovní, řetězovou* (migrace za účelem sloučení rodiny), *neimigrační* migraci (dočasná migrace za účelem studia, výzkumu apod.), *inovační* migraci (zde se myslí migrace za účelem zlepšení životních podmínek, sociálního zabezpečení atd.). Migraci násilnou dělil na *migraci zapříčiněnou mezilidskými vztahy* a *migraci způsobenou živelnými katastrofami*, jakými jsou sucha a záplavy a z nich vyplývající hladomory, sopečná činnost a zemětřesení, související hmotné strádání a hlad. Násilná migrace zapříčiněná mezilidskými vztahy, jejíž oběti jsou pod ochranou mezinárodního práva, je dále členěna na *migraci způsobenou porušováním lidských práv* a *migraci jako důsledek občanské války*. V migraci z důvodu porušování lidských práv se podle Ženevské úmluvy z roku 1951 předpokládá přímá perzekuce z důvodů příslušnosti k určité skupině nebo z důvodů politických, rasových, náboženských nebo národnostních. Migrace z důvodu občanské války Andreas Demuth člení na *migrace způsobené etnickými nebo náboženskými válkami* a *migrace zapříčiněné boji o politickou moc* (Demuth In Uherek, 2005 s. 262-263).

Pokud Stephen Castels a Mark J. Miller uvažují o tom, že současnost je věkem migrace (Castels, Miller In Uherek, 2005 s. 259), je třeba upozornit, že takových „věků“ zažili naši předci již celou řadu (UHEREK 2005 s. 259). Evropa při nich hrála roli jak imigračního, tak emigračního prostoru. Její současná podoba je výsledkem mezikontinentálních migrací.¹

V dnešní době žije přibližně 150 milionů lidí mimo svou mateřskou zemi, kde se narodili nebo jejíž občanství nesou (Martin In Drbohlav, 2001 s. 18). Přičemž rozmístění migrantů je nerovnoměrné – více než polovina z této světové migrační komunity lze nalézt v rozvinutých zemích, druhou polovinu pak v rozvojových zemích. Sedm nejbohatších zemí světa (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, Japonsko, Kanada a USA) má na svých územích asi jednu třetinu světové populace imigrantů (DRBOHLAV 2001 s. 18).

¹ Novověk Evropa zahájila jako zdrojová oblast emigrace a jen v letech 1600 – 1850 se z ní vystěhovalo 65 milionů lidí. Svojí roli sehrála i koloniální politika Portugalska a Španělska na konci středověku a v raném novověku, ke které se přidalo Holandsko, Francie, Velká Británie a další země. Vystěhovalectví z Evropy bylo výrazné ještě v polovině 20. století a rozsáhlé migrační aktivity zde byly v tomto století vyvolány oběma světovými válkami. Ještě v letech 1945 – 1960, kdy se již o Evropě začíná hovořit spíše jako o cílovém prostoru migrace, emigrací ztrácí 7 milionů osob a jsou zde oblasti, odkud výrazná emigrace trvá dodnes (Ukrajina, Bosna a Hercegovina, Bělorusko, Moldávie a další) (UHEREK 2005 s. 259-260).

Migrační teorie:

Jak píše Uherek (2005 s. 260), ucelenější migrační teorie vznikají již od druhé poloviny 19. století a dodnes se s nimi ve společenských vědách pracuje. Jednou z nejvýznamnějších osobností byl statistik E. G. Ravenstein, který se v letech 1885 až 1889 pokusil formulovat zákonitosti migrace. Ravenstein ve svých migračních zákonech reaguje na celou řadu odlišných typů migrací. V době jejich vzniku měly své opodstatnění, ale jejich platnost by se musela v současnosti ověřit.

Významným obdobím pro migrační teorie byla 60. léta 20. století, kdy vzniká známá teorie *push a pull*.

Její autor D. J. Bogue v textu *Techniques and hypotheses for the study of differential migration* naznačuje, že k tomu, aby došlo k migraci, musí existovat síly, které člověka z území, kde žije, vypuzují (push) a naopak jej přitahují (pull) do míst, kam směřuje. Bogue vyjadřuje názor, že migrace, které mají velmi silné „push“ stimuly, mají tendenci být ke komunitám v místě původu méně selektivní než migrace, kde převládají stimuly „pull“. Kde jsou podmínky silného vypuzování, ale nikoli přitahování (extrémní případy jsou pohromy jako hladomor, katastrofální sucha, záplavy, vyčerpání zdrojů), je selekce minimální (UHEREK 2005 s. 261).

Teorii *push a pull* dále rozvinula celá řada autorů, a to zejména Clifford Jansen a Everetta S. Lee.

Z jejich rozborů lze vyvodit, že:

- migrační pohyb nastává až teprve za předpokladů, že faktory, které migranta z původního prostoru vytlačují a které ho přitahují do prostoru cílového, dosáhnou určité intenzity;
- velikost push a pull faktorů, která je potřebná k tomu, aby jednotlivec migroval, se mění s okolnostmi a závisí na celé řadě subjektivních důvodů;
- migrační aktivity působí selektivně (ne každý se k migraci rozhodne);
- velikost migračního proudu a protiproudu je závislá na podmínkách v původní a cílové zemi a na velikosti překážek. Pokud jsou překážky malé a podmínky v původní a cílové zemi obdobné, lze předpokládat i větší protiproud, a tudíž nižší efektivitu migrace (lidé se budou vracet do původního prostoru) (UHEREK 2005 s. 261-262).

Největší zájem o studium migrace v Evropě nastal v 70. a 80. letech 20. století jako důsledek velké vlny přistěhovalectví hlavně do západoevropských států a jako snaha regulace pracovní migrace.

Na počátku 90. let 20. století se pokusil analyzovat charakter současné migrace Stephen Castles a Mark J. Miller.

Ve svém rozboru zejména zdůraznili, že:

1. migrace se stává globálním jevem v tom smyslu, že se dotýká stále více zemí;
2. nabývá na intenzitě a hlavní migrační toky se zvětšují;
3. stává se diverzifikovanější a do cílových zemí nepřichází zpravidla jeden typ migrace, ale různé imigrační typy současně;
4. migrace se stále více feminizuje a ženy hrají důležitou roli ve všech typech migrace, tj. i v těch, které v minulosti nebyly jejich doménou;
5. migrace se stává politickým problémem a ovlivňuje charakter lokální politiky (Castels, Miller In Uherek, 2005 s. 262).

Praxe v zemích EU:

Politika zemí EU vůči migraci není jednotná. Cizinci jsou většinou posuzováni v několika kategoriích – žadatelé o azyl, kteří mají specifický režim a pobytový status a jsou chráněni mezinárodním právem, pracovní migranti a migranti, na které se vztahují právní regulativy o slučování rodin. Každá země vytváří jinou politiku integrace cizinců.

V západní Evropě se setkáváme se třemi odlišnými přístupy (na makroúrovni) k integraci cizinců. V různých textech se pojmenování těchto tří přístupů liší.² Budeme je nazývat: a) diskriminační, b) asimilační, c) multikulturní (pluralitní).

Výše uvedené „čisté typy“ se dnes v realitě prakticky nevyskytují. Většina zemí se sice kloní k jednomu z jmenovaných modelů, často však aplikuje též některé aspekty typické pro modely ostatní (UHEREK 2005 s. 266).

² srv. např. Brochman 1999, Castles – Miller 1998, Eriksen 1993 (In Uherek 2005 s. 266)

Diskriminační model – Německo (Rakousko, Švýcarsko)

Tento model, nazvaný též jako *differential exclusion*, je založen na dočasném a návratném pobytu cizinců (že je v zemi drží jenom pracovní příležitost a s jejich ztrátou pravděpodobně skončí jejich pobyt v zemi). Imigranti jsou začleněni do určité společenské sféry (např. na trh práce), ale není jim umožněno vstoupit do ostatních oblastí – jako např. do systému sociální péče, nemohou získat občanství, participovat na politickém životě (účastnit se voleb) apod. Právní mechanismy a praxe působí ve směru odrazení a znemožnění přístupů cizincům do mnohých sfér života, což ve svém důsledku cizince socioekonomicky znevýhodňuje (DRBOHLAV 2001 s. 25). Proto je i tlak na kulturní přizpůsobení menší.³

V Německu ovšem existuje tendence přiblížit život migrantů životu německých občanů. Pro děti a mládež cizinců v SRN je od roku 1976 zavedena povinná školní docházka, realizovaná většinou v němčině nebo v rámci dvojjazyčných tříd v Bavorsku a soukromých řeckých škol v některých velkých městech, pro dospělé je rozvíjen systém výuky směřující k jejich konkurenceschopnosti na trhu práce. Právě dvojjazyčné třídy v Bavorsku dávají prostor i k integraci imigrantů do zdrojového prostoru migrace, pokud se rozhodnou k návratu (UHEREK 2005 s. 268).

Asimilační model – Francie

Zatímco v Německu je koncept národa základní bází pro koncept občanství a získat občanství je umožněno teprve po dlouhodobém pobytu osobám integrovaným do německé společnosti, Francie má odlišný koncept národa, kdy občanství je bází pro sounáležitost s národním celkem, a také odlišnou tradici naturalizační politiky.

O Francii hovoříme jako o zemi s asimilační politikou vůči cizincům. Neznamená to však, že je jednoznačně netolerantní vůči etnické jinakosti nebo regionálním zvláštnostem,

³ V 90. letech 20. století byla do Německa největší imigrace ze všech členských států Evropské unie. V roce 2001 v Německu žilo 82 259 540 obyvatel, z nichž 74 962 723 byli občany Německa, 1 872 655 bylo občany států EU, 5 424 152 byli občané států mimo EU (Euro-Can statistics 2003: 28). Cizinecké komunity v Německu jsou tvořeny zejména Turky, imigranty z bývalé Jugoslávie, Italy, Řeky, Poláky a Rakušany. Asi 25 % cizinců žije ve velkých průmyslových městech. Celých 23 % cizinců nalezneme v Berlíně a v Hamburku (UHEREK 2005 s. 266).

neboť být příslušníkem národa v daném případě znamená na prvním místě právní postavení a včlenění do určité společenskopolitické kategorie a teprve na druhém místě kulturní konformitu (která ovšem také hraje určitou roli).⁴

Výsledkem je fakt, že přestože je Francie považována za tradiční imigrační zemi zejména pro Maghreb a Polynésii, podle statistik pobývá na jejím území téměř o dvě třetiny méně cizinců ze zemí mimo Evropskou unii než v Německu (UHEREK 2005 s. 268).

Nizozemí – multikulturní (pluralitní) model

Multikulturní model podporuje odlišnost minorit od majoritní populace. Obě se liší jazykem, kulturou, sociálními vztahy i spolkovým životem po několik generací. Imigrantům jsou dána stejná práva ve všech společenských sférách, aniž by se očekávalo, že se vzdají svých specifik (DRBOHLAV 2001 s. 25). Tento přístup – posílen o nizozemskou tradici oddělených institucí pro různé náboženské skupiny (např. školy, nemocnice, odbory či tisk) – nevedl k dosažení rovnosti mezi přistěhovalci a domácím obyvatelstvem, ale k jejich sociální a stále více rezidenční segregaci (Entzinger In Baršová, Barša, 2003 s. 171).

Nové menšiny začaly být vnímány jako problém již koncem 70. let 20. století, kdy bylo zřejmé, že se nevrátí domů. Roku 1983 na to holandský parlament odpověděl vyhlášením politiky, jejímž hlavním cílem mělo být zajištění rovnosti přistěhovalců za současného uchování jejich kulturní identity (BARŠA, BARŠOVÁ 2005 s. 171). Novousedlíci byli pochopeni jako „etnické menšiny“, jimž mělo Nizozemí umožnit udržování jejich odlišných identit a zvláštního způsobu života.

⁴ V roce 2000 měla Francie 58 519 tis. obyvatel, z nich bylo 52 910 tis. (90,4 %) Francouzů od narození a 2 363 tis. (4 %) osob francouzské občanství získalo během života. Vedle nich zde žije 3 246 tis (5,6 %) cizinců, z nichž 1 187 tis (2 %) jsou občané států mimo EU (Lebon In UHEREK 2005 s. 267). Za pozornost v získávání občanství ve Francii stojí i ten fakt, že naturalizovaní cizinci ve Francii mají nejen stejná práva, ale též povinnosti jako Francouzi.

1.3 Problematika akulturace a adaptace etnické menšiny

Akulturace a adaptace jsou pojmy, které označují změny, ke kterým dochází v důsledku kontaktu různých kultur. *Akulturace* je sociální proces, který se uskutečňuje ve všech případech, kdy se dostávají do dlouhodobého kontaktu nebo do střetu dvě kultury nebo i několik kultur současně (PRŮCHA 2004 s. 49). Brouček (Brouček et al. In Průcha, 2004 s. 49) definuje akulturaci jako sociální proces, v němž dochází ke kulturním změnám trvalým stykem dvou nebo více kultur. Akulturace zahrnuje jak přebírání jedněch prvků z jiné kultury, tak vylučování jiných nebo jejich přetváření.

Akulturace a adaptace jsou důležité procesy, které souvisí s životem imigrantů v hostitelské zemi. Ukazuje se, že postoje a chování imigrantů a postoje a chování hostitelů se vzájemně ovlivňují, přičemž se uplatňují různé typy strategií adaptace (PRŮCHA 2004 s. 98). Strategie adaptace imigrantů v hostitelské společnosti mohou být klasifikovány podle schématu J. W. Berry (In Průcha, 2004 s. 98).

Tabulka č. 1 Taxonomie strategií adaptace imigrantů

Integrace	Je takový způsob adaptace, kdy imigranti uznávají, že poznání a přijetí kultury hostitelské země je pro ně důležité, avšak současně chtějí i svou vlastní kulturu. Integrovaní imigranti mají pak dvojí kulturní identitu, tj. jednak svou původní a jednak nově získanou.
Asimilace	Je způsob adaptace, při němž imigranti usilují o co největší splynutí s obyvatelstvem hostitelské země, kdežto svou původní kulturu považují za málo důležitou pro život v novém prostředí. Tato strategie předpokládá časté kontakty imigrantů s příslušníky hostitelské země, poznání a osvojování jejich jazyka, hodnot, norem, zvyklostí.
Separace	Vlastně není adaptace. V tomto případě imigranti nepovažují kontakt s kulturou a s příslušníky dominantní kultury za důležitý a setrvávají v určité izolaci od ní, pouze se svou původní kulturou.
Marginalizace	Je strategie těch imigrantů, kteří necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou, ale neuchovávají si ani svou původní kulturu. Jejich identita není kulturně opřena ani o kulturu vlastních rodičů, ani o kulturu hostitelské země. Identifikují se jen se subkulturou své vlastní skupiny.

Zdroj: Průcha, 2004 s. 98

Etnické menšiny se často pozitivně vyjadřují ke strategii integrace, tj. ke kontaktu s většinovou společností, ale jasně preferují uchování si vlastní identity. Naproti tomu většinová společnost má pozitivní postoj k integraci a asimilaci etnických menšin, ale jsou často přesvědčeni, že příslušníci těchto etnik provádí strategii separace.

1.4 Literatura

Literatura

Multikulturalismus je dnes ve světě reprezentován neobyčejně rozsáhlým počtem publikací, zvláště proto, že se nachází na pomezí mezi antropologií, filozofií, sociologií, psychologií, politologií a ekonomii. Tomuto tématu se věnují jak státní instituce (např. Ministerie van Justice, Immigratie- en Naturalisatiedienst nebo Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny při Úřadu vlády ČR), tak i různé nevládní organizace (např. IOM – International organization for Migration), které vydávají vlastní publikace a zpravují webové portály.

Monografie, sborníky

Světová knižní produkce je v oblasti multikulturalismu velice obsáhlá, z toho většina je vydávána v angličtině.

- *Migration and Population Change in Europe* – Salt, 1993. Jedná se o komplexní výzkumnou zprávu pojednávající o migraci v Evropě v polovině 90. let. Studie zachycuje migrační trendy v Evropě a vyhodnocuje jejich ekonomické a politické důsledky.
- *The New Europe and International Migration* - Tomasi Silvano, 1992. Sborník je zvláštním vydáním časopisu „International Migration Review“. Příspěvky jsou výběrem z dokumentů konference „New Europe and International Migration“ pořádané v roce 1991 v Turíně.
- *Challenging immigration and ethnic relations* - Koopmans Ruud, Statham Paul, 2000. V obsahu sborníku jsou příspěvky porovnávající zkušenosti s imigrací a politikou etnických vztahů v různých evropských zemích. Jednotící téma všech příspěvků

je vztah národa a státu, řada příspěvků je věnována otázkám politické mobilizace minorit a rasistických hnutí.

Z české produkce bych pak jmenovala hlavně:

- *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit. Antropologická perspektiva* - Tomáš Hirt, Marek Jakoubek (eds.), 2005. Tento sborník statí domácích badatelů na poli sociální antropologie a příbuzných společenských disciplín navazuje na zahraniční kritické reflexe multikulturalistických teorií a politických praxí a jednak na diskuze, které se poslední dobou rozvířily v České republice stran řešení situace lidí, kteří jsou běžně považováni za Romy.
- *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku* Andrea Baršová, Pavel Barša, 2005. Kniha se zabývá imigračními a integračními politikami států jako USA, Francie, Británie, Německa, ale i České republiky, a to zvláště po druhé polovině 90. let 20. století.
- *Interkulturní psychologie* - Jan Průcha, 2004. Zkoumá psychologické rozdíly mezi národy a kulturami, jejich odlišnost v komunikaci, hodnotových systémech, rodinné výchově a v řadě dalších aspektů.
- *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století* - Tatjana Šišková (ed.), 2001. Naši přední odborníci stručně představují příčiny a zákonitosti v pohybu obyvatelstva a různé modely soužití rozličných etnik i zásady multikulturní komunikace. Pozornost je věnována i právnímu postavení menšin, migrantů a uprchlíků a mezinárodním závazkům, které na sebe Česká republika v této oblasti převzala.
- *Jazyk a identita etnických menšin* - Leoš Šatava, 2001. Text se zaměřuje na snahy, usilující o asimilaci jazyků a etnicity, ochuzující „bohatství lidstva“, alespoň částečně omezit, zpomalit nebo dokonce obrátit. Zabývá se fenoménem etnicity a problematikou menšinových jazyků – především snahou o jejich zachování a znovuoživení.
- *Publikace Úřadu vlády ČR, Sekretariátu vlády pro národnostní menšiny (Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2003 (vydává se každým rokem), Národnostně menšinová politika České republiky – základní dokumenty (2003), Sborník příspěvků ze semináře o implementaci zásad stanovených Rámcovou*

smlouvou o ochraně menšin v České republice (2004), K problematice ratifikace Evropské charty regionálních či menšinových jazyků v České republice atd.

Vědecké časopisy

- *International Migration Revue* vydává Center for migration Studies v New Yorku, 4 čísla ročně. Publikuje výzkumné práce o adaptaci imigrantů a souvisejících problémech v různých zemích.
- *Journal of Cross-Cultural Psychology* vychází od roku 1969, šest čísel ročně, v nakladatelství Sarge (USA). Stati a výzkumné zprávy jsou tištěny pouze v angličtině, okruh autorů je mezinárodní. Články mají informovat buď o výsledcích z komparativního interkulturního výzkumu, nebo o výsledcích jiných výzkumů týkajících se toho, jak kultura či etnicita ovlivňuje myšlení a chování lidí, a rovněž toho, jak lidské myšlení a chování vymezuje aspekty kultury.
- *Journal of refugee Studies* je vědecký časopis věnovaný problematice uprchlíků, psychologickým a sociálním problémů spjatých s fenoménem uprchlictví a migrace. Vydává jej Oxford University Press, 4 čísla ročně.

Kromě výše uvedených časopisů, které jsou většinou u nás málo známé, bývají práce o multikulturalismu publikovány v *Sociologickém časopise*, demografickém časopise *ČSÚ* atd.

Webové portály

- <http://www.iom.net> International Organization for Migration (Mezinárodní organizace pro migraci). Stránky centrály IOM v Ženevě. Informace o cílech, struktuře a historii organizace, projekty a publikace, kalendář akcí, odkazy, archiv, dokumenty ke stažení. (www.iom.cz stránky české pobočky organizace).
- <http://www.domavCR.cz> Stránka provozovaná MPSV ČR ve spolupráci s Mezinárodní organizací pro migraci vzniklá s cílem poskytnout cizincům dostatek srozumitelných informací o životě v ČR - praktické pokyny z oblasti bydlení, lékařské péče, podnikání, sociálního zabezpečení apod., či kontakty na úřady i na nestátní organizace.
- <http://www.worldrefugee.com> Zpravodajský server World Refugee, který přináší aktuální zahraniční informace týkající se migrace, uprchlíků, rasismu

a multikulturalismu. Stránky fungují jako rozcestník k dalším portálům o této problematice.

- <http://www.migrationinformation.org> Migration Information Source přináší čerstvé myšlenky, autoritativní data od mnoha organizací a vlád celého světa a globální analýzy mezinárodních migračních a uprchlických procesů. Stránky jsou projektem Migration Policy Institute.
- <http://www.forcedmigration.org> Stránky FMO jsou zaměřené na nucenou migraci s množstvím článků, studií, odkazů a hlavně s možností listování již zmíněných časopisů.
- http://www.news.bbc.co.uk/1/hi/talking_point/special/migration/default.stm Zpravodajský web shromažďující veškeré informace z celého světa týkající se fenoménu migrace.
- <http://www.migraceonline.cz> Vše o mezinárodní migraci. Nejlepší české stránky o migraci s články, rozhovory, projekty organizací a odkazy na další servery.
- <http://www.varianty.cz> Webový portál Varianty, který realizuje společnost Člověk v tísní, nabízí aktuální informace, texty a metodické materiály využitelné pro výuku interkulturního vzdělávání, globálního rozvojového vzdělávání a mediální výchovy.

2. KOMPARATIVNÍ STUDIE FENOMÉNU MULTIKULTURALISMU V NIZOZEMÍ A V ČESKÉ REPUBLICCE

2.1 Legislativa

Pobyt cizinců na území ČR se řídí zákonem č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců, a zčásti také zákonem 325/1999 Sb. o azylu, ve znění pozdějších úprav, které vzešly v platnost 31. 12. 2005. Zejména cizinecký zákon stanovoval zcela nový režim:

1. Občané zemí EU, Norska, Švýcarska, Islandu a Lichtenštejnska a jejich rodinní příslušníci (zkráceně občané EU) mohou pobývat na území ČR bez povolení k přechodnému nebo trvalému pobytu. Povolení k přechodnému pobytu je spíše potvrzením o pobytu a mělo by ulehčit občanům EU jednání s úřady. Pobyt v ČR v rámci tohoto povolení se započítává do doby rozhodné pro žádost o povolení k trvalému pobytu. Občan EU získá povolení k trvalému pobytu, pokud je na území zaměstnán a pobývá zde nepřetržitě po dobu nejméně 3 let.
2. Občané zemí mimo EU (zkráceně „občané třetích zemí“) - občané těch zemí, se kterými má ČR uzavřenou dohodu o bezvízovém styku, mohou pobývat na území ČR krátkodobě (obecně do 90 dnů) bez víz. Občané zemí, se kterými nemá ČR uzavřenou dohodu o bezvízovém styku, mohou pobývat v ČR na základě krátkodobých víz do 90 dnů. Občané třetích zemí pobývajících v ČR déle než 90 dní, musí mít vystaveno vízum nad 90 dní. Toto vízum se vystavuje na jeden rok a navazuje na něj povolení k dlouhodobému pobytu.
3. Registrovaní žadatelé o azyl mohou pobývat na území ČR na základě podání žádosti o azyl. Cizinci pobývající v ČR v rámci dočasné ochrany na základě zákona č. 221/2003 Sb. podléhají dočasné ochraně a strpění Cizineckou policií a jsou vedeni a vykazováni v rámci povolení k dlouhodobému pobytu.

Když vstoupil tento zákon v účinnost, vedl k mnoha potížím cizinců a k dočasnému zmrazení migrace. Zákon přinesl také jednu zásadní změnu. V režimu zákona č. 123/1992 Sb. (o pobytu cizinců na území České a slovenské federativní republiky) tvořily dočasná migrace a trvalé přistěhování – slovy zákona „dlouhodobý“ (tj. po roce obnovovaný) a

„trvalý“ pobyt – dva samostatné a nespojitelné proudy. Z pohledu zákona se bylo možno do České republiky *trvale* přistěhovat (tj. usadit se) pouze tehdy, měl-li zde potenciální přistěhovalce již rodinné příslušníky, kteří zde trvale žili nebo pokud pro to mluvily zvláštní humanitární ohledy.⁵ Naproti tomu *dlouhodobý* pobyt, udělený na základě pracovního povolení či podnikání, nemohl vést k trvalému usídlení. Nemožnost získat trvalý pobyt také podle nové státoobčanské úpravy přijaté po vzniku samostatného Českého státu (zákon č. 40/1993 Sb. o nábývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších zákonů) znamenala, že tito cizinci nemohli žádat o státní občanství, protože trvalý pobyt je neprominutelnou podmínkou podání žádosti (BARŠOVÁ, BARŠA 2005 s. 223). Nový zákon účinný od 1. ledna 2000 ale umožnil všem cizincům, aby po deseti letech dlouhodobého pobytu požádali o trvalý pobyt. Tím bylo alespoň nepřímo připuštěno, že dočasní imigranti jsou potenciálně trvalými přistěhovalci – a hypoteticky také budoucími českými občany.

V průběhu zpracovávání této diplomové práce schválil Senát Parlamentu České republiky dne 16. 3. 2006 Poslaneckou sněmovnou novelu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „cizinecký zákon“).⁶ Schválená novela cizineckého zákona obsahuje zásadní změny, zejména pokud jde o otázky spojené s povolováním trvalých pobytů cizinců na území České republiky. Ze stávající úpravy jsou převzaty důvody, kdy trvalý pobyt na území může být cizinci povolen bez podmínky jeho předchozího nepřetržitého pobytu na území. V souladu se Směrnicí Rady Evropského společenství č. 2003/109/ES je podstatným způsobem zkrácena dosavadní desetiletá lhůta požadované doby předchozího pobytu cizince na území – nově bude každý cizinec moci požádat o povolení trvalého pobytu na území již po uplynutí 5 let jeho nepřetržitého pobytu na území. Podle statistických údajů by se mělo jednat o cca 38 000 cizinců. Další podstatnou změnou v novele cizineckého zákona jsou otázky spojené s pobytem občanů Evropské unie a jejich rodinných příslušníků na území České republiky, nová právní úprava vydávání povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany cizinců a zjednodušení získávání víza k pobytu nad 90 dnů za účelem podnikání tak, aby řízení o udělení tohoto víza bylo realizováno současně s řízením o získání živnostenského oprávnění. Schválená novela cizineckého zákona je plně slučitelná s právem Evropských společenství a je v souladu s ústavním pořádkem České republiky.

⁵ Zákon č. 123/1992 Sb. zněl: „Cizinec je oprávněn pobývat trvale na území České republiky na základě povolení k trvalému pobytu. Toto povolení pobytu lze udělit zejména za účelem sloučení rodiny, pokud manžel, příbuzný v pokolení přímém nebo sourozenec cizince má trvalý pobyt na území České republiky, v jiných humanitárních případech nebo pokud je to odůvodněno zahraničněpolitickým zájmem České republiky“.

⁶ Sněmovní tisk č. 916.

Multikulturní přístup v Nizozemí byl zaveden v roce 1983 v reakci na poznání, že nově příchozí zůstali v zemi natrvalo. Jak píše Baršová a Barša (BARŠOVÁ, BARŠA 2005 s. 172), tito novousedlíci byli pochopeni jako „etnické menšiny“, jimž mělo Nizozemsko umožnit udržování jejich odlišných identit a zvláštního způsobu života. První obrat této strategie přišel v roce 1994, v němž byla politika „menšin“ přejmenována na politiku „integrace“. Roku 1996 následovalo přijetí *Zákona o integraci nových přistěhovalců*. Zákon zavedl povinnou účast každého přistěhovalce na státem řízeném a financovaném integračním programu (více kap. 2.2).

Dva roky po přijetí tohoto zákona zveřejnil historik a levicový intelektuál Paul Scheffer v deníku NRC *Handelsblad* článek „Multikulturní tragedie“, v němž poukázal na problémy rostoucí etnické segregace.

Podle Scheffera bylo jádrem problému to, že multikulturalismus jednostranně upřednostňoval podporu různosti zvláštních skupin před podporou jednoty nizozemského národa. Ve snaze o otevřenost vůči přistěhovalcům ztratilo Nizozemsko smysl pro svou vlastní kulturní a politickou identitu. Vznikla etnicky vymezená podtřída složená z lidí, kteří se necítí spjatí s nizozemskou kulturou a společností a nejsou ochotni ani schopni se integrovat. Aby se multikulturní drama nezměnilo v apartheid, je podle Scheffera nezbytné socializovat imigranty do nizozemské národní kultury (BARŠOVÁ, BARŠA 2005 s.172).

Podle kritiků Scheffer spuštěním diskuze pomohl ve volbách roku 2002 k úspěchu Fortuynově straně, která je známa svou rétorikou proti přistěholectví. Strana po vraždě Pima Fortuyna zaznamenala ve volbách krátce ohromný úspěch a stala se druhou nejsilnější stranou (26 křesel, 17,9 % hlasů).

Přistěhovalecká politika je dále reformována s důrazem na individuální integraci. Některé diskutované návrhy jdou přitom nad hranici dosud představitelného – například požadavek, aby ti, kteří se chtějí trvale přistěhovat, složili základní zkoušku z holandštiny již v zahraničí. Některá řešení asi narazí na právní bariéry – například úvahy o zavedení integračních zkoušek pro všechny, kteří neabsolvovali v Nizozemsku povinnou školní docházku⁷. Jsou ale dokladem razance, s jakou se politická elita rozloučila s multikulturalismem.

⁷ S výjimkou občanů EU.

2. 2 Problematika sociální práce

Politika integrace usiluje o dosažení hmatatelných výsledků pro přistěhovalce především v oblasti vzdělávání, zaměstnání, bydlení, zdravotní péče atd. Nově příchozí a usazení imigranti budou schopni lépe dosahovat těchto výsledků, osvojí-li si určité dovednosti, např. jazykové znalosti a znalosti hostitelské společnosti. V tomto smyslu pomáhají úvodní programy novým přistěhovalcům získat dovednosti, které jim umožní plně se zapojit do společnosti.

Kromě toho, že se integrací rozumí vzájemný vztah mezi „státem“ a „migrantem“, je integrace také procesem, v němž existuje těsné partnerství mezi vládními a nevládními činiteli na různých úrovních, např. zaměstnavateli, odborovými svazy, náboženskými organizacemi, občanskou společností, sdruženími migrantů, sdělovacími prostředky a nevládními organizacemi podporujícími přistěhovalce. Vedoucí političtí představitelé mají v rámci svého postavení veřejných „edukátorů“ a zastánců pozitivního přístupu k přistěhovalcům významnou odpovědnost čelit xenofobním a rasistickým tendencím. Zaměstnavatelé mohou poskytovat přístup k pracovním místům, odbornému výcviku a výuce jazyků, nabízet úvodní zaškolení, usnadnit přístup k bydlení a přispět k veřejné debatě informacemi o ekonomických výhodách imigrace. Také sdělovací prostředky hrají důležitou roli prostřednictvím poskytování vyváženého zpravodajství a formování postojů veřejnosti vůči novým přistěhovalcům. Otevřenost veřejnosti a politika dobrých sousedských vztahů jsou hlavními prvky úspěšné integrace, které je možno podpořit dobrovolnickými programy. Integrace je společnou odpovědností mnoha činitelů a vyžaduje aktivní přístup všech zúčastněných.

V České republice mají pro oblast integrace cizinců význam dva zásadní dokumenty schválené vládou ČR, které usilují o vymezení dlouhodobého rámce. Jsou to každoročně aktualizovaná Koncepce integrace cizinců na území České republiky a Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců.⁸

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (dále MPSV) uskutečňuje několik následujících projektů, které by měly vést k hlubšímu zapojení cizinců do integračního procesu (MPSV 2006 a):

⁸ Viz usnesení vlády č. 55 z ledna 2003.

Metodika pro podávání projektů na integraci cizinců

MPSV vypracovalo v roce 2005 metodiku pro poskytování dotací ze státního rozpočtu nestátním neziskovým subjektům pro rok 2006. V souladu s touto metodikou budou v roce 2006 v rámci Programu podpory integrace cizinců v ČR poskytnuty dotace na aktivity zaměřené na integraci zranitelných skupin imigrantů, zejména žen a dětí a rozvoj vztahů mezi komunitami.

Jazyková výuka

MPSV zajistí průběžné sledování efektivity dosud realizované výuky českého jazyka v rámci rekvalifikačních kurzů a provede analýzu míry využívání této výuky, zejména co do počtu zúčastněných cizinců. Dále MPSV zajistí zpracování analýzy zájmu uchazečů o zaměstnání z řad cílové skupiny cizinců a uchazečů o zaměstnání s uděleným trvalým pobytem o výuku českého jazyka.

Asistenční program pro cizince ke vstupu na trh práce

MPSV bude podporovat projekty nestátních neziskových organizací a orgánů územní samosprávy na vytváření a realizaci *asistenčních programů pro cílovou skupinu cizinců*, které posílí jejich kompetence, informovanost o specifikách zaměstnávání cizinců, podpoří jejich aktivní přístup při hledání zaměstnání a tím usnadní cizincům vstup na trh práce, který je podmínkou integrace cizinců do společnosti.

MPSV pokračuje ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy)) v oblasti *umístování nezletilých cizinců bez doprovodu do speciálních školských zařízení pro děti-cizince*. Dle usnesení vlády ČR ze dne 17. 4. 2002 č. 395 o koncepci umístování, vzdělávání a výchovy dětí s jazykovou bariérou včetně nezletilých žadatelů o azyl bez doprovodu v zařízeních ústavní výchovy byl 1. 11. 2003 zřízen diagnostický ústav „Domov pro děti-cizince“. Toto zařízení zahájilo zkušební provoz 15. 6. 2004 v rozsahu jedné výchovné skupiny, od 1. 7. 2004 pak dvou výchovných skupin v detašovaném pracovišti areálu „Modré školy“ Praha-Háje. MŠMT dále 1. 10. 2004 zahájilo provoz nového zařízení určeného pro pobyt dětí-cizinců v areálu Permon, Hříměždice-Vestec 20, okres Příbram. Jedná se o Dětský domov se školou a Středisko výchovné péče pro děti-cizince. Spolupráce MPSV s MŠMT, MV, Mezinárodními organizacemi pro migraci, UNHCR (Úřad vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky), Poradnou pro uprchlíky a dalšími zúčastněnými subjekty probíhá také v rámci

projektu „Nezletilí v detencích“, který kromě poskytování psychosociálního a právního poradenství zahrnuje pravidelné schůzky ad hoc ustanovené pracovní skupiny k řešení jednotlivých otázek v rámci ochrany nezletilých cizinců bez doprovodu.

Podpora dětí-cizinců, kterým bude z důvodu zletilosti či rozhodnutím soudu ukončen pobyt ve speciálním školském zařízení

MPSV považuje za důležité, aby skupina nezletilých cizinců bez doprovodu, kteří byli na území ČR svěřeni do náhradní výchovy (speciálního školského zařízení pro děti-cizince) a projevují snahu o integraci na území, byla podporována v rámci procesu osamostatňování a to stejným způsobem, jako je tomu v případě českých dětí opouštějících zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Jelikož stávající systém sociálních služeb v těchto případech (zejm. služby poskytované tzv. domy na půl cesty apod.) předpokládá trvalý pobyt klienta, bylo nezbytné reagovat na specifika této kategorie cizinců, kteří po ukončení pobytu ve speciálním školském zařízení žádají o udělení trvalého pobytu.

Aktivní imigrační politika

Pilotní projekt Ministerstva práce a sociálních věcí spolu s Ministerstvem zahraničních věcí a vnitra nazvaný „Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“ má za cíl získat pro Českou republiku co nejkvalifikovanější zahraniční odborníky schopné trvale se integrovat i se svými rodinami do české společnosti. Výhodnou nabídkou projektu je urychlení získání trvalého pobytu pro vybrané přistěhovalce.

Jádrem projektu se stalo bodové schéma. V bodovém hodnocení může uchazeč získat maximálně 66 bodů. Hlavní kritéria tvoří věk (nejlépe mezi 23-35 lety), vzdělání, jazykové znalosti a ohodnocení rodiny. Uchazeči si ale musí sami zajistit povolení k zaměstnání a pobytu. Teprve pak mohou vstoupit do výběrového řízení. Pokud získají minimálně 25 bodů pro vstup do výběru a po 2,5 letech uspějí v „testování“, je jim vydáno povolení k trvalému pobytu (MPSV 2006 b).

Projekt je omezen na uchazeče z vybraných zemí. Při jeho spuštění v polovině roku 2003 to byli žadatelé ze tří zemí – Bulharska, Chorvatska a Kazachstánu. Počet zemí se ale postupně rozšiřuje. Od října 2004 byl projekt otevřen občanům Běloruska a Moldavska,

od 1. července 2005 pak i občanům Srbska, Černé Hory a Kanady. Od 1. ledna 2006 byl rozšířen o nejdůležitější potenciální zdrojovou zemi – Ukrajinu.

Jiná skupina osob, jíž byl projekt zpřístupněn, jsou absolventi českých vysokých škol bez ohledu na zemi původu. Původně se jednalo o nejnovější absolventy, od poloviny roku 2005 mohou do projektu vstoupit všichni absolventi českých vysokých škol, kteří ukončili studium po roce 1995 a navíc i zahraniční absolventi českých středních škol, kteří ukončili studium po roce 2000.

Maximální kvóta pro první rok projektu byla původně stanovena na 600 osob, ve druhém roce na 1 400 osob. Nakonec začal projekt v roce 2003 s cílem zahrnout do něj 300 osob, ve druhém roce počítal se 700 osobami a ve třetím s 1 000 osobami. Těchto 1 000 osob mělo zahrnovat 600 osob hlásících se do projektu z území ČR a 400 ze zahraničí. Za žadatele hlásící se ze zahraničí se přitom považují i ti, kteří se přihlásí do projektu do tří měsíců po příjezdu do ČR. Ani relativně nízké kvóty se ale nedaří naplňovat – například v prvním roce bylo do projektu zahrnuto 177 účastníků, z toho jen tři ze zahraničí.

Ke konci roku 2006 se zapojilo do tohoto projektu 530 cizinců, hlavně z Východu. Působí převážně v technických oborech, v oblasti informačních technologií, v administrativě a zdravotnictví (MF DNES 2007.)

Důvod tak nízkého zájmu je ten, že program cizincům nenabízí pomoc při získávání práce a víza. Slibuje pouze zkrácení lhůty nezbytné k žádosti o trvalý pobyt, a to teprve poté, když již cizinci tyto dvě vstupní bariéry sami překonali.

Řada politických aktivit směřujících na podporu integrace imigrantů v Nizozemí byla v polovině 90. let 20. století transformována na podporu integrace sociálně znevýhodněných obecně. Jednalo se zejména o programy týkající se bydlení a zaměstnanosti cizinců, které jsou v Holandsku na jedné straně velkorysé, na druhé straně, pokud na ně cizinec nereflektuje, ztrácí na určitou dobu nárok na sociální podporu nebo její část. Možnosti cizinců však zůstávaly v některých oblastech nevyužity, protože rovnoprávný přístup ke zdrojům

automaticky neimplikuje jejich rovnoprávné využívání. Zároveň takový přístup vlády dostatečně nestimuloval cizince ke sblížení s holandskou majoritní společností.

Jak jsem již uvedla v kapitole 1.1. v pasáži, která se věnuje legislativně v Nizozemí, na základě *Zákona o integraci nových přistěhovalců* byl v Nizozemí vytvořen speciální integrační program *Inburgerinngs-beleid*. Ten je směřován jak k imigračním skupinám, tak k azylantům. Jeho cílem je urychlit množství aktivní participace imigranta na životě země. Program je povinný, je ho nutné nastoupit bezprostředně po příjezdu do země. Zahrnuje výuku holandštiny a návštěvu kurzů sociální a pracovní orientace pro všechny nově příchozí, a to v rozsahu 600 hodin. Po roce od zahájení programu je přistěhovalec povinen složit zkoušky.

2.3 Etnické menšiny a migranti v České republice a Nizozemí

Nizozemí

Podle Centraal Bureau voor de statistiek (2006) žilo Nizozemí k 1. lednu 2006 přibližně 16 335 500 obyvatel. Nizozemí patří mezi země s největší hustotou zalidnění, která činí 395 obyvatel na km². Ne všichni, kteří se deklarovali jako Nizozemci, se také v Nizozemí narodili. Nizozemí provádí velmi atraktivní naturalizační politiku. V roce 2000, kdy se začal počet udělených občanství snižovat, získalo státní občanství Nizozemí na každých 100 cizinců 7-8 osob (pro srovnání ve Francii získávalo na 100 cizinců občanství 4-5 cizinců, v Německu to byly 2-3 osoby na 100 cizinců) (*Trends in International Migration In Uherek 2005 s. 269*).⁹

⁹ Výsledkem této nizozemské naturalizační politiky je, že zatímco počet obyvatel Nizozemska, kteří se narodili v zahraničí, stoupá, počet cizinců naopak mírně klesá. V roce 2003 počet obyvatel narozených jinde než v Nizozemsku dosahoval 10,6 % obyvatel (v celých číslech se jednalo o 1 714 155 osob; v roce 1996 to bylo 1 284 106 osob), ale počet cizích státních příslušníků v roce 2003 činil na území Nizozemí 4,3 % (v celých číslech se jednalo o 699 954 osob; v roce 1996 to bylo 725 421 osob) (MPI, 2004). Je však třeba též upozornit, že sčítání lidu, domů a bytů i další techniky sběru dat zachytí jen část dlouhodobě pobývajících cizinecké populace (UHEREK 2005 s. 270).

První přistěhovalci přišli do Nizozemí po 2. světové válce, kdy z Indonésie přišlo celkem 300 000 osob. Další velká migrace následovala po vyhlášení nezávislosti Surinamu a Indonésie v roce 1975. V následujících dvaceti letech přišlo dalších 296 000 osob. Vedle toho probíhal podobně jako v dalších západoevropských zemích nábor pracovních sil, pocházejících hlavně ze středomořské oblasti – z Itálie, Španělska, Turecka, Maroka a Jugoslávie. Počty imigrantů v dnešní době (tedy v roce 2000, kdy byl výzkum proveden) mapuje tabulka číslo 2.

Tabulka č. 2 Etnické minority v Nizozemí podle generace a země původu ke dni 1. ledna 2000

Země původu	Celkem	První generace	Oba rodiče narozeni v cizině	Jeden z rodičů narozen v cizině
Celkově	2 775 302	1 431 122	518 343	825 837
Ne-západní státy včetně:	1 408 777	886 239	386 296	136 242
Afghánistán	21 468	19 819	1 581	68
Írák	33 449	29 825	3 123	501
Írán	22 893	19 832	1 779	1 282
Maroko	262 221	152 540	100 055	9 626
Nizozemské Antily	107 197	69 266	15 535	22 396
Surinam	302 514	138 249	82 326	36 396
Somálsko	28 780	21 418	7 197	165
Turecko	308 890	177 754	118 492	12 644
Západní státy včetně:	1 366 525	544 883	132 047	689 595
Belgie	112 604	34 854	5 929	71 821
Německo	401 119	107 231	21 799	272 089
Indonésie	405 155	140 659	71 120	193 376
Itálie	33 870	16 161	2 261	15 358
Španělsko	30 013	17 282	3 509	9 222
Velká Británie	69 263	40 984	3 428	24 851
Státy bývalé Jugoslávie	66 947	50 416	9 319	7 212

Zdroj: CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK (2000)

Česká republika

Podle sčítání lidí, domů a bytů z roku 2001 v České republice žilo 10 230 060 lidí, z toho 9 249 777 se přihlásilo k české národnosti (90,4%), 380 474 obyvatel se označilo za Moravany (3,7%) a za Slezany se označilo 10 878 obyvatel (0,1%). Zbytek obyvatel se přihlásilo k jiným národnostem.

Práva národnostních menšin jsou zakotvena v zákoně 273/2001 Sb. (o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů).

Parlament České republiky jako demokratického a právního státu, má na zřeteli právo na národnostní a etnickou identitu jako součást lidských práv, respektuje identitu příslušníků národnostních menšin jako jednotlivců i skupiny projevující se zejména vlastní kulturou, tradicemi či jazykem, má na zřeteli vytváření multikulturní společnosti a usiluje o harmonické soužití národnostních menšin s většinovým obyvatelstvem, zaručuje příslušníkům národnostních menšin právo na účinnou účast v kulturním, společenském a hospodářském životě a ve veřejných záležitostech, zvláště těch, které se týkají národnostních menšin, chrání práva příslušníků národnostních menšin v souladu s mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, s Ústavou a s Listinou základních práv a svobod, ... (Preambule zákona 273/2001 Sb.).

Největší etnickou menšinou na území ČR jsou Slováci. Přihlásilo se k ní 193 190 obyvatel (1,9%). Slovenská menšina je téměř „neviditelná“, protože se díky více než 70leté společné historii Československa svoji kulturou příliš neliší.

Druhou největší etnickou menšinou na území ČR jsou Poláci. 51 968 obyvatel (0,5%) se v roce 2001 přihlásilo k polské národnosti. Obyvatelé této národnosti žijí v menších vesnicích a městech při hranici s Polskem, především na Karvinsku a Frýdecko-Místecku, kde žije až 70 % z celkového počtu osob s polskou národností. Počet obyvatel hlásících se k polské národnosti procentuálně klesá. V roce 1921 se k ní hlásilo 1 % obyvatel, v roce 1950 to bylo 0,8 %, v roce 1970 0,6 % a stejně tak i v roce 1991. Tento sestupný trend se dá vysvětlit postupnou asimilací a mezinárodnostními sňatky.

I další tradiční příslušníci uznaných menšin (Němci, Ukrajinci, Rusové, Maďaři, Rómové, Arméni, Rusíni, Bulhaři, Vietnamci) žijící svým menšinovým životem mají své spolky, časopisy, vzdělávací a kulturní aktivity. U nových příchozích tomu tak není. Důvodů

je několik: jednak někteří pobývají v republice nelegálně nebo jen na omezenou dobu, jednak jako podnikatelé a zaměstnanci v soukromém sektoru nemají na podobné aktivity čas a také jako lidé s jiným občanstvím nemohou získávat státní dotace na svůj menšinový život. V neposlední řadě také proto, že o činnost v takto zaměřených sdruženích nemají zájem.

Jako první se k nám začali vracet naši krajané – volyňští Češi, kteří byli rozptýleni po celém území SSSR, Češi z Kazachstánu a Češi se Slováky z Rumunska. Přicházeli a přicházejí proudy lidí ze Zakarpatské Ukrajiny. Často tvrdili, že mají český nebo slovenský původ.

Velkou přistěhovatelskou vlnu tvoří po rozdělení Československa Slováci. Nejčastěji přichází za lépe placenou prací, i když výjimkou v minulosti nebyly ani politické důvody. Někteří se obávali návratu V. Mečiara do funkce premiéra, případně prezidenta SR. Jiní se cítili z různých důvodů pronásledováni – opět jako odpůrci Mečiarova režimu (ten sice právě nebyl u moci, ale „co kdyby se vrátil“, zněla pohotová odpověď migranta), jako členové některých náboženských společností, jako lidé homosexuálně orientovaní apod. (NOSKOVÁ 2002 s. 566). Souhlasně uváděli, že v ČR je čeká větší tolerance a porozumění, než s jakým se mohou setkat ve Slovenské republice. Dnes žije v České republice 49 446 Slováků s přiznaným pobytem – bez českého občanství (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD 2005). Nejčastěji pracují jako podnikatelé nebo zaměstnanci podnikatelů, jako lékaři a zdravotní sestry a farmaceuti. Zcela zvláštní místo náleží slovenským studentům; nyní jich v České republice studuje asi 5 000, a to takřka na všech typech vysokých škol.

Ukrajinci a Rusové uváděli také různé politické důvody, které je vedly k odchodu z vlasti. Další se hlásili k sociálním migrantům, neboli ekonomickým migracím. Do Čech přicházejí ruští imigranti, zejména jako podnikatelé – těchto nových je zde něco přes 12 000 (NOSKOVÁ 2002 s. 567). I oni se z části váží na dávnou ruskou emigraci, která k nám přišla po roce 1918 na pozvání prezidenta T. G. Masaryka jako bílá emigrace (asi 20 000 lidí).

Ukrajinců je v České republice legálně, s přiznaným trvalým pobytem, 87 789 (Český statistický úřad, 2005). Z toho 12 000 jsou starousedlíci, kteří náležejí, právě tak jako výše zmínění Rusové, k bílé emigraci z doby po roce 1918 (NOSKOVÁ 2002 s. 567). Jsou naší národnostní menšinou a mají svá občanská sdružení, např. Ukrajinskou iniciativu v ČR, která pečuje o zachování ukrajinského povědomí, jazyka a kultury. Do roku 1996 zahrnovala

i Rusíny ze Zakarpatské Ukrajiny. Ti se v roce 2001 v počtu asi 2 300 osob oddělili a vedou vlastní menšinový život.

Z Vietnamu k nám přišlo 36 832 lidí (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD 2005). První Vietmanci přišli na naše území ještě za dob socialismu, kdy zde pobývali jako hostující dělníci. Na tuto migraci později navázal rozvoj vietnamského podnikání, které existuje v každém městě i obci České republiky. Také čeští Vietnamci již mají své vlastní občanské sdružení, které pracuje při Magistrátu hl. m. Prahy a bude přizváno také do Rady pro národnosti.

Sílí příliv Číňanů, ketrých je u nás 3 580 (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD 2005). Přicházejí také s rodinami, jejich děti navštěvují naše školy včetně vysokých škol.

Tabulka č. 3 Deset nejčastějších státních občanství cizinců s trvalým pobytem a dlouhodobými pobyty nad 90 dnů v ČR (31.12. 2005)

Ukrajina	87 789
Slovensko	49 446
Vietnam	36 832
Polsko	17 810
Rusko	16 273
Německo	7 187
Moldavsko	4 674
Bulharsko	4 551
Spojené státy	3 952
Čína	3 580
Ostatní	46 218

Zdroj: Český statistický úřad, 2005

Z tabulky č. 3 vyplývá, že v České republice žilo v roce 2005 oficiálně 278 312 cizinců. Podle Multikulturního centra¹⁰ žije v českých zemích dalších až 200 000 ilegálních imigrantů z různých zemí. Má se za to, že jde především o země bývalého SSSR. Tito lidé pracují v soukromém sektoru, u cizích i českých podnikatelů. Česká republika je láká svojí

¹⁰URL: <http://www.migraceonline.cz>

poměrně vysokou životní úrovní a jak sami uvádějí, dobrým prostorem pro podnikání v různých oblastech.

2.4 Problematika edukace (výchova a vzdělání)

Tato kapitola je zaměřena na vzdělávání, a to nejen v prostředí rodiny, ale i školy a jiných edukačních prostředí.

Edukační procesy zasahují faktory kulturní povahy, které se snaží popsat nově se formující disciplína nazývaná etnopedagogika (Průcha In Průcha, 2004 s. 155). Podle toho, k čemu se zaměřují empirické výzkumy, lze identifikovat tyto hlavní okruhy problémů edukace (PRŮCHA 2004 s. 155):

- Interkulturní rozdíly v rodinné výchově, v postojích rodičů ke vzdělávání dětí.
- Interkulturní rozdíly v žákovské a studentské populaci, rozdílné styly učení u dětí a mládeže, rozdílné postoje ke škole a učitelům.
- Interkulturní rozdíly mezi učiteli, v jejich stylech výuky a pedagogické komunikace, v orientaci na určité hodnoty a cíle vzdělávání.
- Vznik a vývoj etnických, rasových, náboženských stereotypů a předsudků u dětí a mládeže a jejich možné ovlivňování školní edukací.
- Psychologické problémy při vzdělávání mládeže a dospělých z etnických či rasových menšin v majoritním prostředí.
- Psychologické problémy při vzdělávání dětí a dospělých ze skupin imigrantů, uprchlíků a azylantů.

Výchova dětí začíná v první řadě v rodině a je závislá na kulturních vzorcích a normách charakteristických pro jednotlivá etnika a národy. Jde o styly uplatňované rodiči k jejich dětem, ale také o tom, jak dospělí určitého etnika nahlízejí na děti a mládež, jaký charakter mají intergenerační vztahy a komunikace mezi dospělými a dětmi aj. (PRŮCHA 2004 s. 156).

V druhé řadě má odpovědnost za výchovu dětí škola. Je známo, že řada dětí z etnických minorit nastupuje školní docházku bez dostatečné znalosti majoritního (pro ně druhého) jazyka. Je důležité, aby si prohlubovaly znalosti majoritního jazyka i mimo prostředí školy a to zvláště hraním si s ostatními dětmi. Školní výuka je závislá na jazykové znalosti, děti

demonstrují své znalosti hlavně prostřednictvím mluvení a psaní. Cunnis, J. a Swain, M. (1986) uvádějí, že osvojení si druhého jazyka pro potřeby sociální interakce trvá přibližně 2 roky, ale 5 až 7 let k úplnému zvládnutí jazyka. Samozřejmě tento proces závisí na mnoha okolních faktorech, jako například sociálním a kulturním zázemí dítěte, emočních a motivačních faktorech, nejbližších příbuzných a jejich jazykových schopnostech, vzdělání atd. Proto je důležité umožnit dětem z minoritních jazykových skupin přísun informací v mateřském jazyce předtím než si plně osvojí znalost druhého jazyka.

V Nizozemí je školní personál stanoven podle „zatíženosti“ školy. Proto školy požadují registraci žáků z etnických minorit. Registrováni jsou ti žáci, kterým se alespoň jeden z rodičů narodil na území jednoho státu, který je označen v tabulce číslo 4.

Tabulka č. 4 Žáci etnických minorit na základních školách v Nizozemí v roce 2001

Země původu	Počet žáků
Turecko	55 600
Maroko	47 600
Sutinám	35 300
Nizozemské Antily a Aruba	13 300
Řecko, Itálie, země bývalé Jugoslávie, Portugalsko, Španělsko, Kapverdské ostrovy, Moluccan Islands, Tunisko	20 900
Ne-evropské a ne-anglicky mluvící země, mimo Indonésie	40 600
Azylanti	23 300
Celkový počet žáků z etnických minorit	236 700
Celkový počet žáků základních škol	1 552 200

Zdroj: MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUR EN WETENSCHAP. 2002:15

Z této tabulky vyplývá, že 15% žáků základních škol v Nizozemí se v roce 2001 hlásilo k nějaké etnické menšině.

Z důvodu vysokého počtu dětí z etnických minorit a jejich silné koncentraci hlavně v oblasti jihovýchodu Nizozemí byly zbudovány školy podle národnosti nebo náboženství¹¹.

¹¹ Protestantké a katolické školy mají v Nizozemí dlouhou tradici – již od roku 1789. Z počátku byly katolické školy zakazovány, později tolerovány. V dnešní době do křesťanských škol chodí 2/3 všech žáků a obecně mají větší úroveň než školy státní.

Tyto školy mají podle článku 23 nizozemské Ústavy stejné postavení a jsou stejně dotovány jako školy státní a křesťanské. Děti, které nežijí v této lokalitě, chodí do školy s nizozemskými žáky. Místní obce stanoví rozpočet, který je věnovaný na výchovu „znevýhodněného žactva“. Tento rozpočet je stanoven na období 4 let s ohledem na potřeby místních škol. Peníze jsou školám vypláceny podle „zatížení“. Děti, které pochází z nizozemské rodiny, jsou ohodnoceny indexem 1.0, děti z rodin méně vzdělaných a socioekonomicky znevýhodněných indexem 1.25 a děti imigrantů nebo z etnických minorit indexem 1.9 (BOLAND, LETSCHERT, VAN DIJK 1999). Tyto peníze jsou pak využity ve prospěch nižšího počtu žáků ve třídě, k výuce mateřských jazyků, speciální jazykové výuce atd. Školy, které vyučují děti azylantů, ještě dostávají příspěvky od COA (Central Body for the Reception of Asylum Seekers). Samozřejmě všechny děti mají stejná práva a povinnosti, stejně tak i jejich rodiče (včetně toho, jakou školu pro svoje dítě vyberou). Děti z etnických menšin jsou povinny navíc navštěvovat speciální program, který se skládá z intenzivní výuky holandštiny a žákovského poradenství.

Na stejném principu, jako byly vybudovány školy protestantské a katolické, se začaly budovat školy muslimské. Jak už jsem uvedla výše, stát jim garantuje stejné postavení jako ostatním školám. V dnešní době je v Nizozemí kolem 40 muslimských škol.

Národnostně menšinové vzdělávání v České republice upravuje §14 Zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) 561/2004 Sb. Obec, kraj, popř. ministerstvo zajišťuje pro příslušníky národnostních menšin vzdělávání v jazyce národnostních menšin v obcích, kde byl zřízen výbor pro národnostní menšiny (tedy v obcích, ve kterých bylo při minulém sčítání lidu přihlášeno k dané národnostní menšině alespoň 10 % obyvatel).

Třidu příslušného ročníku mateřské školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání národnostní menšiny přihlásí nejméně 8 dětí s příslušností dané menšiny a třídu příslušného ročníku základní školy, pokud se přihlásí 10 žáků. Mateřskou školu nebo základní školu s jazykem národnostní menšiny lze zřídit, pokud všechny třídy budou v průměru naplněny nejméně 12 dětmi nebo žáky s příslušností k dané menšině. Třidu příslušného ročníku střední školy lze zřídit, pokud se přihlásí alespoň 12 žáků a střední školu za předpokladu, že všechny třídy budou v průměru naplněny 15 žáky. Pokud nejsou splněny tyto podmínky, může ředitel školy se souhlasem zřizovatele stanovit předměty nebo jejich části, které budou vyučovány

dvojazyčně, tedy v českém jazyce a jazyce národnostní menšiny. Na specifika vzdělávání v jazyce národnostní menšiny je pamatováno také v pasáži o maturitní zkoušce.

Na území České republiky se vyskytuje pět největších menšin, a to polská menšina, slovenská menšina, německá menšina, židovská komunita a romská komunita.

V oblasti polského národnostně menšinového školství přísluší významná role Pedagogickému centru pro polské národnostní školství, které sídlí v Českém Těšíně (činnost byla zahájena v roce 1995) a jeho zřizovatelem je MŠMT. Centrum se orientuje na další vzdělávání pedagogů i na tvorbu a distribuci metodických a učebních materiálů a pomůcek. Školy s polským vyučovacím jazykem ve školním roce 2003/04 navštěvovalo téměř 4 000 žáků. MŠMT také podporuje vydávání časopisů *Jutzenka* pro první stupeň a *Ognivo* pro druhý stupeň ZŠ.

Počet českých a slovenských žáků v základních a středních školách druhého státu v příhraničních oblastech je minimální. Většina dětí a rodičů slovenské národnostní menšiny dává přednost češtině. V souladu se zákonem č. 11/1998 Sb., o vysokých školách, mohou v ČR studovat za stejných podmínek jako občané ČR i cizinci, kteří studují na vysokých školách v českém jazyce. V *protokolu mezi MŠMT ČR a MŠ SR (Ministerstvo školství Slovenské republiky) o spolupráci v oblasti vzdělávání, mládeže, tělovýchovy a sportu na léta 2002 – 2006*, který byl podepsán ministry školství, byl zakotven článek umožňující občanům jedné strany používat při přijímacím řízení a během studia na VŠ ve státě druhé smluvní strany svého mateřského jazyka.

Vzhledem k rozptýlení německé menšiny na území České republiky nemohou jednotlivé obce z důvodu nízkého počtu žáků umožnit menšinové vzdělávání. Dvojazyčné vzdělávání je zatím v procesu přípravy.

Židovská komunita podporuje činnost mateřské školy, základní školy a gymnázia s alternativním programem zaměřeným na židovskou kulturu. V roce 1998 zařadilo MŠMT do sítě škol „Lauderovy školy při Židovské obci v Praze“. Skládají se z devítileté základní školy *Gur Arje* a čtyřletého gymnázia *Or Chadaš* se všeobecným zaměřením. Škola nabízí výuku základů judaismu, hebrejštiny a snaží se o židovský přístup ke vzdělání a výchově.

Vzdělávání romských žáků je jednou z priorit MŠMT. Jedním z hlavních problémů při zahajování školní docházky je nedostatečná úroveň zvládnutí českého jazyka romských dětí. V tomto ohledu je velice důležité předškolní vzdělání, které bohužel romské děti často nenavštěvují, a tím si snižují svoji možnost dobře se připravit na úspěšné zahájení školní docházky. Proto jsou jako konkrétní vyrovnávací postup již od školního roku 1997/98 zřizovány přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Významným pomocníkem ve výuce romských žáků jsou vychovatelé – asistenti učitele. Většinou se jedná o lidi z prostředí romské komunity, kteří jsou pro děti oporou, ale i vzorem. V roce 2003 pracovalo ve školách a školských zařízeních 312 vychovatelů – učitelů (RAUCHOVÁ 2003 s. 40). V dalších letech lze předpokládat nárůst jejich počtu.

Častou kritikou ze strany zahraničních institucí i domácích aktivistů je nepřiměřený počet romských žáků zařazených do vzdělávání ve zvláštních školách.

MŠMT umožňuje na základě žádosti školy a s doporučením zřizovatele školy výjimku z počtu žáků ve školách s převahou romského etnika, kde je potřeba intenzivnějšího vzdělávání a individuálního přístupu.

Pozitivní výsledky lze uvést ve středoškolském vzdělávání. V roce 1998 bylo zahájeno na Evangelické akademii, VOŠ sociálně právní a střední sociální škole v Praze 4 experimentální ověřování pětiletého dálkového studia v oboru sociální činnost v prostředí etnických minorit s cílem připravit dospělé Romy pro práci romských asistentů ve školách. Ve stejném roce vznikla soukromá Romská střední škola sociální v Kolíně. Ve škole se vyučuje studijní obor Sociální péče – sociální činnost pro etnické minority.

2.5 Spiritualita

Po druhé světové válce jsou v Evropě často diskutovanými tématy pokles významu církve a sekularizace společnosti. Náboženské instituce a hodnoty ztratily svůj vliv na životy většiny obyvatel těchto zemí, značně poklesla četnost náboženské praxe i počty členů tradičních církví a denominací. Tomuto trendu nemůže čelit ani určitá pozorovaná obnova náboženské víry v malých netradičních skupinách. Například v Nizozemí existuje stabilní

skupina občanů, která se hlásí k novým náboženským hnutím. Dalším nezvyklým fenoménem je „cizí“ religiozita imigrantů – islám nebo dálněvýchodní víry.

Českou republiku i Nizozemí můžeme označit za multireligiozní země. Jednotlivá náboženství zde existují vedle sebe, ať už je jejich původ jakýkoli a ať jsou jakkoli stará, vedle nich však v podobném smyslu fungují také implicitně náboženské ideologie; většina společnosti je přitom deklarativně náboženská, ačkoli ve skutečnosti uplatňuje spíše nějakou formu soukromé, individuální religiozity (NEŠPOR 2002 s. 149).

I přes značný pokles počtu aktivních věřících si zavedené církve udržují velmi důležitý vliv v politickém a veřejném životě. Nejedná se přitom jen o nějaký „pozůstatek minulosti“ v podobě existence státních církví, náboženské legislativy, nebo třeba křesťanských politických stran často vedených ve jménu boje za zachování tradičních hodnot (jako je rodinná politika, snaha zastavit demografický pokles, boj proti drogám atp.). Etablované církve se vedle toho v mnoha zemích velkou měrou podílejí na vzdělávání, na poskytování zdravotní a sociální péče. Ukazuje se přitom, že „náboženství je pro západoevropskou politiku (v současnosti) důležitější, než očekávaly klasické sekularizační teorie. Jeho důležitost se týká specifických politických otázek, zejména imigrace a vzdělávání“ (Soper, Fetzer In Nešpor, 2005 s. 150).

Veřejná úloha křesťanství v Nizozemí byla na počátku 20. století nejsilnější od dob reformace. Tradiční reformované protestantské církve (Gereformeerde Kerken) a katolická církev měly většinu křesel v parlamentu, i když jejich vliv byl omezený. Měly spíše úlohu strážkyně dědictví liberalismu. Naopak socialisté a lidé bez vyznání měli převahu ve státní sféře, na univerzitách, v obchodu, právníci a lékaři (VAN ROODEN 1997). K velkému obratu došlo v 60. letech 20. století s vlnou modernizace. Tento proces je spjat s proměnou místa náboženství v životě společnosti. Ke klíčovým prvkům modernizace patří totiž proces strukturální diferenciacce, v němž se jednotlivé sféry společnosti (jako např. politika, ekonomika, právo, rodina, náboženství atd.) od sebe strukturálně oddělují a vytvářejí si svá vlastní pravidla. Sekularizace však není proces ústící v úpadek či zánik náboženství. Zasahuje totiž především tradiční projevy náboženství a zvláště pak ty podoby, jež jsou spjaty se silně institucionalizovanou religiozitou církevního typu. Sekularizaci tak lze nahlížet jako postupující pokles moci náboženských organizací, jehož druhou stránkou je vzrůstající popularita

necírkevní religiozity a netradičních náboženských skupin, náboženské oživení a experimentování (Stark, Bainbridge In van Rooden, 1997). Počty věřících, kteří se hlásily k nějaké církvi, se zmenšily v roce 1971 o 25 % a v roce 1986 až skoro na 50% (VAN ROODEN 1997).

Ještě jednou bych se vrátila ke kauze vraždy Theo van Gogha a zastavila bych se u dvou klíčových aktérů - Ayaan Hirsi Ali a Mohammeda B.

Ayaan Hirsi Ali se narodila v tradiční muslimské rodině v Somálsku krátce po komunistickém puči, a protože byl její otec na seznamu odpůrců režimu, putovala pak s celou rodinou přes Etiopii až do Keni. Když měla být provdána, rozhodla se pro útěk. Dostala se do Holandska, kde zažádala o azyl, a později se dala na politickou dráhu. Hirsi Ali je členkou nizozemského parlamentu za konzervativně liberální stranu. Jak sama uvedla, s islámem se navždy rozloučila.

Holandská televize nabízí každoročně komponované pořady s názvem *Zomergasten*. Do pořadu je vždy pozván jeden host, jehož životní příběh tvoří kostru pořadu a host si pak může vybrat i ukázky z oblíbených filmů (MOREE 2005). Do pořadu byla v září 2004 pozvána i Ali Hirsi a po vyprávění svého životního příběhu se dostala i na víru. Vysvětlovala, proč je současný islám obtížně slučitelný s demokratickým uspořádáním. Jedním z představovaných filmů byl snímek *Submission* režiséra Theo van Gogha, který byl ve filmářské komunitě přezdíván jako „nizozemský Michael Moore“. Dvanáctiminutový snímek byl vlastně modlitbou islámské ženy, která vzpomíná na některé události svého života (na svoji první lásku, kterou si nesměla vzít, i když spolu čekali dítě, na nechtěnou svatbu, na manželovo bití a znásilňování ze strany strýce). Scénář k tomuto snímku napsala sama Hirsi Ali. Když byl 2. listopadu 2004 zabit režisér Theo van Gogh islámským fundamentalistou, měl na zádech přibodnutý dopis pro Hirsi Ali, v němž byla spolu s van Goghem označována za nepřítelku islámu.

Na druhé straně je tu příběh Mohammeda Bouyeriho, muslima, který se narodil v Holandsku a holandštinu ovládal lépe než arabštinu. Vystudoval vyšší sociálně pedagogickou školu a poté začal pracovat v kulturním středisku. Po 11. září 2001 bylo možné zaznamenat některé změny v jeho chování a začal se scházet s mladíky, kterým nebyl islám lhostejný. Po odvysílání snímku *Submission* tito mladíci došli k názoru, že Hirsi Ali je

skutečným nepřítelem islámu, ale její likvidace byla díky její policejní ochraně nemožná. Theo van Gogh byl v očích Mohammeda spolupachatelem Hirsi Ali, a proto ho jednoho rána v Amsterdamu zabil. Za tento čin byl Mohamed Bouyeri v roce 2005 odsouzen na doživotí.

Vražda a následné žhářské útoky proti mešitám, kostelů a islamistickým školám ukázaly, že jde o konflikt spíše nábožensko-ideologický než etnicko-kulturní (BARŠOVÁ, BARŠA 2005 s. 174). Z tohoto hlediska se nejedná o problém přistěhovalectví jako takové, ani islám obecně, ale skutečnost, že část špatně integrovaných přistěhovalců či jejich potomků inklinuje k militantním formám islámu.

Ve zprávě *Od hlásání islámu ke svaté válce*, které zpracovalo nizozemské ministerstvo vnitra na podkladě zpráv informačních služeb v prosinci roku 2004, je ze zhruba jednoho milionu muslimů v Nizozemí 95% umírněných. To ale také znamená, že v Nizozemí může žít až 50 000 potencionálních islamistických radikálů (cit.v Gernstenfeld in Baršová, Barša 2005 s. 174). Programem těchto radikálů je odboj proti západnímu životnímu stylu a západní politické, ekonomické a kulturní dominanci.

Přestože česká společnost patří ve světě mezi nejvíce sekularizované a navíc vykazuje značnou míru privatizované religiozity, od devadesátých let 20. století se i ona do jisté míry stala subjektem desekularizace (NEŠPOR 2005 s. 152). Rovina očekávání nebyla spjata s tradiční podobou institucionalizované religiozity, ale po listopadu 1989 získala zpočátku podobu hledání jakéhosi všelidského a univerzalistického náboženství. Jedinci nehledali konkrétní přesně vymezené náboženství, ale spíše se nechali ovlivňovat jednotlivými aspekty různých náboženství a ve všech náboženských směrech shledávali pozitivní prvky. Tato stránka náboženského očekávání odpovídala obecné atmosféře, která panovala v tehdejší československé společnosti, pro kterou byla příznačná otevřenost a hledání. Tradiční církve nedokázaly v důsledku vnitřních problémů náležitě využít situace a v následujících letech náboženské otázky redukovaly především na problematiku restituce církevního majetku, vnitřní „očisty“ z dob „spolupráce“ s komunistickým režimem či „očisty“ od „paralelních“ církevních struktur (diskuze o legitimitě tzv. skryté církve) (LUŽNÝ, NAVRÁTILOVÁ 2001). Náboženská očekávání z počátku 90. let však nebyla naplněna a veřejný význam náboženství slábnul.

V České republice se pouze třetina lidí přihlásila k některému náboženskému vyznání (Sčítání lidí, domů a bytů z roku 2001). Největší skupina věřících se přihlásila k tradičním církvím jako jsou Církev římskokatolická (2,7 milionu), Českobratrská církev evangelická a Církev československá husitská (obě tyto církve mají přibližně stotisícovou základnu). Počtu 25 tisíc věřících dosahují pravoslavní křesťané a Náboženská společnost Svědkové Jehovovi.

Menšího počtu věřících dosahuje dalších 16 církví a náboženských společností,¹² které jsou (spolu s dříve jmenovanými) státem registrovány v II. stupni a mají právo na finanční zabezpečení, vyučovat náboženství na státních školách, zřizovat církevní školy, uzavírat církevní sňatky s platností sňatku civilního, vykonávat duchovenskou činnost v ozbrojených silách a na místech, kde se vykonává trest odnětí svobody, ochranná léčba a ochranná výchova. Církve a náboženské společnosti registrované v I. stupni¹³ jsou státem uznávané, ale nemají stejná práva, jako ty, které jsou registrovány v II. stupni.

Největší přírůstek mezi věřícími v České republice byl zaznamenán u náboženství netradičních náboženských forem, a to především u východních náboženství.

Za povšimnutí stojí Československá strana lidová, která byla v průběhu 20. století vždy vnímaná jako katolická politická strana, v porevoluční situaci došlo k její transformaci do „všekřesťanské“ strany po německém vzoru, akceptující integraci všech křesťanských či křesťanství blízkých voličů ve jménu zachování tradičních/konzervativních hodnot. Strana se přitom začala profilovat především v pro-rodinné politice, boji za zákaz potratů, proti povolení registrovaného partnerství osob stejného pohlaví, proti legalizaci měkkých drog atd., stejně jako je tomu u křesťansky laděné politiky jinde ve světě (Casanova In Nešpor, 2005 s. 152).

¹² Apoštolská církev v České republice, Bratrská jednota baptistů, Církev adventistů sedmého dne, Církev bratrská, Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, Církev řeckokatolická, Českobratrská církev evangelická, Evangelická církev augsburského vyznání v České republice, Evangelická církev metodistická, Federace židovských obcí v české republice, Jednota bratrská, Křesťanské sbory, Luterská evangelická církev augsburského vyznání v České republice, Náboženská společnost českých unitářů, Novoapoštolská církev v České republice, Slezská církev evangelická augsburského vyznání a Starokatolická církev.

¹³ Církev Křesťanské společenství, Obec křesťanů, Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny – hnutí Haré Krišna a Česká hinduistická společnost.

3. VÝZKUMNÁ ČÁST – BIOGRAFICKÉ ROZHOVORY S CIZINCI

3.1 Vymezení problému

Položme si tedy otázku: Co je předpokladem harmonického soužití příslušníků jiných kultur? Na tuto otázku se pokusím odpovědět skrze rozhovory, které jsem vedla s cizinci legálně žijícími delší dobu na území České republiky a Nizozemí.

3.2 Metoda výzkumu a výběr vzorku

Pro svůj výzkum jsem použila metodu výzkumu životních drah, která patří do skupiny kvalitativních výzkumů. „Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvalifikace“ (STRAUSS, CORBINOVÁ 1999 s. 10). Běžnými statistickými daty není možné dosáhnout uceleného pohledu na každodennost života. Studium životopisů a příběhů o okolnostech migrace je možností, jak se empirickým výzkumem dobrat podmínek, za jakých k těmto událostem dochází.

Tato metoda má samozřejmě své limity. Nemůžeme se domnívat, že životní dráhu dovedeme dobře zrekonstruovat. Při konstrukci jsme až příliš odkázáni na samotná vyprávění sledovaných osob. Dalším problémem může být, že vypravěč přikrašluje nebo dramatizuje. Jak uvádí H. Hudečková (In Kandert, 2004) „Když životní dráhu rekonstruujeme, nemůžeme dokazovat „pravdu o tom“. Můžeme jen uvádět to, co potvrzují svým sdělením o tom také druzí, kteří se sledovanými aktéry jednají, a to, co lze šetřit dalšími technikami (přímým pozorováním, studiem dokumentů,...)“.

Cílem práce bylo slovy M. Hříbka (In Kužel, 2000) „proniknout skrze rozhovor (pod nějž můžeme v širším smyslu zahrnout pozorování, studium pramenů a literatury) k nevysloveným předpokladům studovaného kulturního objektu, problému nebo

společenství,“ v tomto případě předpokládám harmonického soužití příslušníků jiných kultur a porovnat s fakty známými z druhého oddílu.

Zkoumání životních drah je tzv. pozorováním zevnitř. Rozhovory s respondenty jsem vedla tak, aby vznikla jednoduchá biografická interview.

Rozhovory zachycují:

- a) identifikaci aktéra, jeho současnou situaci,
- b) vzdělanostní a profesní vývoj,
- c) okolnosti příchodu a důvodů příchodu do ČR nebo Nizozemí,
- d) vyřízení povolení k pobytu,
- e) nový život a integraci,
- f) zběhlost v novém jazyce,
- g) udržení si vlastní identity,
- h) úvahy o budoucnosti, o návratu.

Výběr vzorku

Rozhovory jsem vedla se čtyřmi lidmi, a to se dvěma v České republice a se dvěma v Nizozemí. Protože občané Evropské unie mají na území České republiky a Nizozemí jiná práva a povinnosti než občané států, které nepatří do EU, vybrala jsem pro rozhovory vždy jednoho občana z nečlenského státu EU a jednoho z členského státu EU.

Respondenti souhlasili se zveřejněním svých příběhů. Rozhovory se odehrávaly jednorázově a individuálně. Komunikačním jazykem byla čeština, slovenština a angličtina. Pro zachování co největší autentičnosti jsem rozhovory nahrála na diktafon, a poté jsem je přepsala v původním znění. Nespisovné tvary jsem neupravovala. Rozhovor, který se odehrál ve slovenském jazyce jsem nepřekládala, přeložila jsem pouze rozhovor, který proběhl v angličtině.

Kontakt s cizinci, kteří mi poskytli rozhovor v Nizozemí, jsem navázala během svého desetiměsíčního studijního pobytu v rámci programu Socrates/Erasmus na univerzitě

v Groningenu. Dodnes jsem s nimi v úzkém kontaktu. S cizinci, kteří mi poskytli rozhovor v ČR, jsem se seznámila na brigádě v jednom z vědeckých ústavů Akademie věd České republiky v Praze.

3.3 Hypotézy výzkumu

Před zahájením výzkumu jsem stanovila následující hypotézy:

Hypotéza č. 1 Pro harmonické soužití příslušníků jiných kultur je potřebné mezi sebou komunikovat. Předpokládám tedy, že nově příchozí se snaží co nejrychleji naučit nový jazyk.

Hypotéza č. 2 Předpokládám, že nově příchozí si také snaží udržet svou kulturní identitu tím, že se stýkají se svými krajany a vytváří místní komunity.

Hypotéza č. 3 Předpokládám, že i když cizinci přišli do nové země jako kvalifikovaná pracovní síla, vyřízení všech povolení nebyla jednoduchá a trvala velmi dlouhou dobu. Tím se u nich umocňoval pocit, že nejsou v zemi vítáni.

3.4 Analýza případů

Rozhovor I

Pan A., původem Slovák, narozen 1981, svobodný.

Rozhovor se odehrál 23. ledna 2007 v jedné pražské pizzerii.

Jak jste se dostal do České republiky?

Důvod, proč jsem přišel, byl studijní. Studoval jsem tady vysokou školu. Já jsem přišel vlastně po maturitě a rozhodoval jsem se mezi Košicema a Bratislavou, nebo potom Prahou.

Takže pocházíte z Košic?

Ne, ne. Úplně z východu, z jižního cípu mezi Maďarskem a Ukrajinou, okres Trebišov. Na střední škole jsem se z různých seminářů, setkání se studenty a táborů dozvěděl, že to pražské vzdělání je o něco lepší. Pak jsem v Praze byl=

= Myslíte si, že v Praze je objektivně lepší škola v oboru, ve kterém jste chtěl studovat?

Teď si myslím, že je to objektivní. Samozřejmě se univerzity v něčem vyrovnají. Ale Karlova Univerzita, ta má ve světě větší ohlas než Univerzita Pavla Jozefa Šafárika a Komenského univerzita. (.) Praha byla prostě lákavější. Mě prostě lákala Praha a rodiče to povolili ((usmívá se)). Jen byl problém ze začátku to cestování domů, ale na druhou stranu, kdybych studoval v Bratislavě, nedostal bych se domů častěji než z Prahy.

Jaké byly Vaše začátky s češtinou? Mluvíte perfektně česky bez přízvuku. Bylo pro Vás těžké se naučit mluvit a psát - a hlavně, co bylo hlavním impulzem, když jste se určitě slovensky všude dohovořil?

Po slovensky som stále schopný hovoriť. Takže to sa mi nestratí ((směje se)). Na „MatFyzu“ (Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy v Praze) po mně vyučující češtinu nevyžadovali. Protože tam se zaměřují na něco jiného. (.) Otázka je, co by se stalo, kdybych studoval nějakou jinou fakultu. (.) V druhém ročníku jsem se začal více setkávat s Čechy než s těma z fakulty. Našel jsem si mezi nima přítelkyni, potom jsme spolu začali i bydlet. A lepilo se to na mě. Začal jsem s ní mluvit česky, samozřejmě to bylo hrozný. Takovej mix, je to v hlasivkách, nejde to tam nabušit. Měl jsem hodně naposlouchané. A ve čtvrtáku jsem už začal mluvit plynule, že lidi nevěděli, jestli jsem z Moravy nebo odkad'. Furt to měkčení tam bylo. (.) Stávaly se mi situace, že když jsem byl ve společnosti a pak zjistili, že jsem Slovák, tak někteří prostě byli překvapení a říkali mi, ať se nestydím za slovenskou kulturu. Ať mluvím slovensky. Proč jsem jim v uvozovkách lhal ty týdny.

To byli Češi nebo Slováci?

Češi i Slováci. To bylo zvláštní a prostě jsem to nechal tak, protože pro mě je jazyk prostředek, kterým chci něco dosáhnout. Je to vůči českému okolí a momentálně už tak mluvím automaticky. Když jsem v české společnosti, tak je to čeština, když jsem ve slovenské společnosti, tak mluvím samozřejmě slovensky.

A v práci? Myslíte, že by to byl problém mluvit a psát slovensky?

Já pracuji na své doktorandské práci. Je to jiný druh práce, kalkulace, výpočty. Kdybych to psal slovensky, nevadilo by to. Mám kolegu, který je tady o rok dýl než já a mluví a píše slovensky. A není to problém.

Když jste studentem UK a zároveň máte částečný úvazek v Akademii věd, musíte mít pracovní povolení?

Ne. Takhle, pracovní povolení musí mít udělen každý. I student i pracující. O tom mluví zákon. Někteří zaměstnavatelé to vyžadují a jiní ne. Já už jsem si o to zažádal v prváku, v roce 2000, takže jsem si už tím vším prošel. A teď po pěti letech jsem si chtěl zažádat o trvalý pobyt. Jednak jsem tam chodil každý rok si to prodloužit, bylo potřeba doložit jenom potvrzení o studiu, a když jsem začal být zaměstnaný na Akademii věd, tak i, myslím, i záznam z Úřadu práce. Ještě k tomu trvalému pobytu. Když tady budu mít trvalý pobyt, tak musím zrušit trvalé bydliště na Slovensku a nevím, jaké z toho budou komplikace. Výhody jsou, že si můžu vzít třeba hypotéku a banky jsou vstřícnější. Nevýhody, že nějaké priority ztrácím doma, na Slovensku. A zatím nevím jaké. Vzhledem k tomu, že nevím, kde zůstanu, třeba půjdu do Německa, tak to nechávám otevřené.

Když jste potom nastoupil do Akademie věd, sdělili Vám, jaké dokumenty od vás budou vyžadovat? Jsou seznámeni s problematikou zaměstnávání cizinců?

Ani ne, akorát mi něco doporučili, ale jinak jsem si to musel oběhat sám. Prakticky jsem na Cizineckou policii musel minimálně dvakrát. Pro nějaký papír a po druhé, když se ta žádost podávala. Papír k potvrzení o přechodném nebo trvalém pobytu, nájemní smlouva nebo jiný doklad o místě bydliště, potvrzení o tom, jestli studuji nebo pracuji. Plus pas. To je podruhé. A na cizinecké policii nemaj žádný pořádný systém, takže jsou tam řady. Otvírají ráno v půl osmé nebo v sedm a už tam je kopa cizinců, hlavně Ukrajinců.

Ta řada je společná pro občany EU dohromady s občany nečlenských států?

Já mám takový pocit, že na Pankráci je to pro EU a ruské země, teda Ukrajina určitě a na Žižkově je to pro ostatní země. Je to zjednodušený, ale pořád jsou na Pankráci dlouhé řady. To znamená dva a půl až čtyři hodiny stání. A pak to stejné při vyřízení žádostí tak dva měsíce poté.

Umíte si představit, že byste se vrátil zpátky domů?

To bych musel dostat dobrou práci ve svém oboru. Na Slovensku momentálně nejsou taková pracovní místa. Pokud se vrátím do svého rodného města, tak jedině kvůli rodičům, musím na ně myslet.

A zahraničí vás neláká?

Určitě. Německo nebo Rakousko. Ale chtěl bych zůstat v kontaktu s Prahou. Praha se mi moc líbí. Ale možnosti jsou otevřené. Teď jedu na dva měsíce na stáž do Německa.

Až jednou budete mít děti, ať již budete žít v Česku nebo někde jinde ve světě, budete je učit slovensky?

Ta otázka je zajímavá. Já jsem totiž vyrůstal sám v dvojjazyčné rodině. Maminka je Maďarka a tatínek je Slovák. Setkal jsem se tedy se dvěma kulturami a co bych chtěl svým dětem předat

ze znalostí slovenčiny, maďarčiny a češtiny je pro mě problém. Otázka je, co na to dítě. (.) Moje zkušenost je, že já jsem začal mluvit maďarsky s maminkou, slovensky ve školce a s tátou. Já jsem ty jazyky plynule pletl. Dokázal jsem plynule mluvit ve dvou jazycích, takže mi nikdo nerozuměl. Já jsem ty jazyky pletl a překládal jsem je doslovně. Takže mi nerozuměli. Ten slovosled byl v pořádku, ale často jsem použil slovenské slovíčko v maďarské větě. (...) No, v mém případě to bude asi maďarčina, protože maďarčina je těžší než slovenský jazyk a já si myslím, že když dostane základ té maďarčiny, tak to pomůže i v jiných oblastech, třeba při výuce angličtiny nebo té němčiny, tak si ty základy lépe asociuje.

Myslíte si, že maďarština má strukturou blíže k angličtině a němčině než třeba slovenština a čeština?

Maďarčina má úplně jinou gramatiku a strukturu, úplně jinou stavbu věty a možnosti, ale co jsem si všiml, když komunikuju anglicky a je to v zápalu, tak intonuji v maďarčině. A teď když mě to nenapadne v okamihu v maďarčině, tak mě to napadne v angličtině. Pro mě je to blíže než ke slovenčině. Já si myslím, že to je v tónech. Takže zpátky k té vaší otázce, co bych učil to dítě. Protože mám dlouhodobý vztah s Němkou a budoucnost je teda taková, že bych šel možná do toho Německa, v tom případě je otázka, no, určitě by mluvilo německy a co dostane ode mě? Do úvahy připadá i čeština, protože budeme blízko České republiky a bude sem na skok jezdit, a nebo teda ta maďarčina. Zatím to nepotřebuji řešit a doufám, že ještě několik let ne. Jinak já jsem na jazyky nikdy nebyl. Ve škole jsem to nesnášel, byl jsem spíš na ty přírodní vědy. Já jsem se ve škole nenaučil skoro z těch cizích jazyků nic. Slovenčinu jsem taky zanedbával.

Setkáváte se v Praze s Maďary nebo se Slováky?

V Praze je maďarský kroužek, o slovenském nevím. Když jsem do něj začal chodit, tak jsem tam cítil silný nacionalismus. My jsme MAĎAŘI, mluvíme maďarsky, máme maďarské kino, i když teda příšerné, ale je naše, máme maďarskou knihovnu, maďarské plesy, večírky, diskotéky atd. To se pořád organizuje. Já tam občas jdu, abych potkal nějaké lidi nebo mě pozvou na nějakou akci. Ale není to tak, že by mi hodně chyběli. Tam je hodně toho nacionalismu a to mi, myslím, hodně vadí. Protože tam jde o to, že ten druhý národ je špatný. A já vůbec nevím proč. Když oni si dělají vlastní věci (.) Pro mě je milejší si vybírat lidi podle toho, jak se chovají, než podle toho, jak mluví. Ten jazyk není to, pro co bych tam šel.

Stýská se Vám po něčem konkrétním? Chybí Vám zde něco?

Kuchyně, česká kuchyně mi přijde málo bohatá. Hodně se to tu doplňuje tou italskou kuchyní. Ale že by mi něco chybělo, tak to asi maďarské čtení. Tak si občas půjčuju maďarské knížky.

Děkuji Vám za rozhovor. Chtěl byste ještě něco doplnit na závěr?

Snad jenom, že znám lidi, co se snaží udržet si vlastní kulturu, svůj jazyk a pořád se prezentují jako Slováci. Pak znám lidi, a já se řadím taky k nim, kteří jsou otevření ve smyslu (.) Mně záleží na tom, S KÝM mluvím a ne V JAKÉM JAZYCE . Protože můžu mluvit s někým o společné kultuře, ale když to pro mě nebude dostatečně zajímavý, tak je to únavný a přestane mě to bavit. (.) Tím pádem můžu o sobě říct, že jsem člověk evropskej ((směje se)).

Shrnutí rozhovoru:

Pan A. přišel z východního Slovenska do Prahy studovat vysokou školu a pokračuje v doktorandském studiu. Nemá zde žádné větší problémy. Z počátku mluvil slovensky, což nebylo ani ve škole problémem (navíc díky protokolu mezi MŠMT ČR a MŠ SR o spolupráci v oblasti vzdělávání mládeže, tělovýchovy a sportu se na vysokých školách smí užívat slovenština). Obrat přišel, když začal žít se svojí českou přítelkyní. Přestal se postupně scházet se slovenskými kamarády a začal mluvit česky. Dnes se dá říci, že se plně asimiloval, mluví perfektně česky, jen párkrát použil nevědomky slovenský výraz jako např. slovenčina, maďarčina, okamih. Protože pochází z bilingvní slovensko-maďarské rodiny, tak mu po čase začala scházet maďarština. Navštěvoval maďarský kroužek v Praze, ale jak sám říkal, necítil se tam moc dobře, protože tam cítil silný maďarský nacionalismus. Jinak jazyk bere jako komunikační prostředek, kterým chce něčeho dosáhnout. Povolení k pobytu a pracovní povolení musí každým rokem prodlužovat. O trvalý pobyt zatím požádal s ohledem na to, že jeho nynější přítelkyně je Němka a možná se za ní na trvalo přestěhuje. Pokud by odešel do Německa, s Prahou by chtěl být i nadále v kontaktu.

Rozhovor II

Pan B., původem Rus, narozen 1974, ženatý, má dceru.

Tento rozhovor se odehrál 29. ledna 2007 na pracovišti pana A.

Mohl byste mi říci, odkud pocházíte a jaké máte vzdělání?

No, pochází z Ruska z Petrohradu a vystudoval jsem tam i univerzitu.

Vaše rodina pochází také z Petrohradu?

Můj tatínek je Ukrajinec z Lotyšska a matka je Polka z Kyrgystánu ((směje se)).

Doma jste mluvili jakou řečí?

Samozřejmě rusky, oni ani jinak neumí. Oba se potkali na univerzitě v Petrohradu a pak už tam prostě zůstali.

Kdy a jak jste se rozhodl odjet z Ruska do ciziny? Česká republika byla Vaše první volba?

Já jsem vůbec o žádném zahraničí neuvažoval. Já jsem měl rozjetou firmu, dost úspěšnou. A na univerzitě jediná věc, které jsem se věnoval fakt hodně, byla diplomová práce. Měl jsem automatizovat a vlastně vymyslet a udělat plně automatický, hodně složitý systém, který kontroloval kvalitu optického vlákna. Optické vlákno ještě se moc nepoužívalo a byly plány to používat v telefonních přístrojích. (.) Ta diplomová práce bylo to jediný, co mě fakt bavilo. (.) Tenkrát už to stipendium, co dávali v Rusku, nic moc nebylo. Něco dávali, ale to bylo tak na kafe a na housku. V Rusku za Sovětského svazu to fungovalo jinak, každý student měl nárok na stipendium, takový to bylo ještě do roku 88, a stačilo tak na bydlení a na jídlo, naprosto. V podstatě vztah mezi studentem a studentkou, když neměli mimčo, tak to stačilo na takovej normální život. Mohli si dovolit pronajmout nějaký menší byt. To bylo dost dobrý. Pak samozřejmě ta inflace a ono to všechno padlo. A pak postupně, když jsem studoval já, tak to bylo skoro k ničemu.

A to bylo kdy?

To byl začátek 90. let. Dalo se i s tím žít, ale já jsem byl mladý. No a tak jsem měl bezpečnostní agenturu. Tak já už jsem od malička dělal sporty jako karate, box a takovýhle. A ono to tak zapadlo, že jsme založili tu bezpečnostní agenturu. Ono to vynášelo docela dost dobře, no.

A proč jste se tedy rozhodl odejít?

Ta práce je dost náročná. Za těch pět let, co jsme to dělali, se po mně 6x nebo 7x střílelo. No, říkám, já jsem to bral úplně jinak, teď bych do toho už nešel. Párkrát si mě s někým spletli, tak do mě stříleli. Byla to celkem sranda ((ironicky)). No, ale nicméně vono to bylo náročný, jsem ženatý už nějakých dvanáct let. Brali jsme se s manželkou, když nám bylo dvacet. Spíš jí to švalo, že neví, jestli večer přijdu domů, v jakým stavu a tak dále. To byla taková menší válka prostě. A pak jeden týden přišla pozvánka, to zařizoval tady jeden ruský vědec, ten mi taky nasliboval hory doly, lepší peníze. Ruský profesor, který tady byl taky zaměstnaný. Tady se nakoupilo strašně složitý zařízení a skoro nikdo nevěděl, jak s tím zacházet. A ten můj obor byl pro to nejlepší. Tak oni mě sem pozvali, já jsem byl volnej. Naslibovali mi mnohem víc než mi dali, ale to už je jedno. Přijel jsem, zjistil jsem jak to tady chodí, co a jak. Samozřejmě, když jsem zjistil, o jakou částku tady jde, tak mě to nějak hned nezaujalo. Nezaujalo mě to teda vůbec. (.) Když jsem se šel poprvé projít po Václaváku, tak jsem tady cítil takový klid,

opravdu, že se tady nestřílí. V Rusku tehdy byl každý tak strašně agresivní a to, jak koukal jeden na druhého, to se nedá popsat. Poslední dobou se mi ale zdá, že Češi jsou takoví. Mám pocit, že jsou poslední dobou strašně naštvaní.

Ta situace v Rusku se změnila nebo je to tak stále?

Ta situace se změnila, tak pět let je to jiný. Změnilo se to k lepšímu hodně. Teď třeba já mám problém najít si nějakého doktoranda z bývalého Sovětského svazu, hlavně z Ruska, z Ukrajiny to ještě jde, tam je to ale se vzděláváním trochu jiné. Byli i tam dobří profesori. V Rusku ještě zůstali. Pro toho, který teď vystudoval v Rusku ten český koláč už není tak zajímavý jako dřív.

Vrátím se zpátky k tomu Vašemu prvnímu příjezdu do Čech, jak to potom probíhalo dále?

No, líbil se mi tady ten klid. Takhle, já nejsem na to Rusko tolik vázaný, nemám tak moc příbuzných a vůbec je mi všude dobře. A já jsem opravu potřeboval klid. Takže jsem v Rusku prodal svůj podíl firmy a šel jsem pracovat do Prahy. Akorát mi trvalo 9 měsíců než jsem sem dostal manželku.

Co jste musel všechno vyřídit než jste se dostal do Česka? Potřeboval jste vízum?

Když jsem přijel já, tak to nebylo ještě tak komplikovaný. Tady jeden kolega, co je taky z Ruska, se mnou šel na Cizineckou policii a překládal všechno, tak jsme to poměrně rychle vyřešili. Když jsem přijel, tak nebyly ještě ani víza pro Rusy. Já jsem přijel v 97 a víza jsou až od 99, myslím.

Takže pro Vás nebylo složité se sem dostat?

Ne, já jsem se sem dostal normálně na svůj pas jako turista. Já jsem poslal kopii pasu a jiných dokladů, pracovníci Akademie věd mi to přeložili a dodali potřebné papíry, se kterými jsem došel na Cizineckou policii a za měsíc jsem si tam došel pro povolení. Teda nejdřív jsem dostal povolení na tři týdny a potom krátký vízum, na který jsem už mohl pracovat. A pak už jsem dostal přechodný pobyt, který jsem musel každý rok prodlužovat.

A teď už máte trvalý pobyt?

Teď už mám trvalý pobyt. To je na delší povídání. Já jsem totiž první cizinec, aspoň v rámci Akademie věd, nás je tady hodně, který se snažil prorazit nový cizinecký zákon z roku dva tisíce. Tam byla výjimka pro udělení trvalého pobytu v zájmu České republiky. Ale to jsem to ještě nestihnul, protože jsem tady nebyl tak dlouho. Potom to přejmenovali z politických a ekonomických důvodů. To mě sice stálo dost peněz, ale mám tady právníčku. Tak rok a půl bojovala na Cizinecké policii. Pak už se s předsedou zahraničního odboru tady na Akademii věd nějak potichu domluvili, že když budu mít doporučení, tak to nebude až tak složitý. Samozřejmě oni chtějí k tomu hodně věcí. Během roku a půl se ten zákon vždycky předělal.

Ono v Česku mě docela překvapuje, že oni vyhodí nějak nový zákon a pak to jako by testují na lidech. A pak to začnou opravovat.

Říkal jste, že bylo náročné sem dostat manželku a asi děti také, ne?

No, dcera se nám narodila až tady, takže to problém nebyl. Manželka, no devět měsíců trvaly podklady pro manželku.

I když jste byli manželé, tak to byl takový problém?

Strašně dlouho to dělala policie. Potom jak jsem odjel do Česka, tak ona musela jet taky do Česka podat si žádost.

Musela jet do České republiky pro povolení? Nemohla to vyřídit na českém velvyslanectví v Rusku?

Mohla, ale tam by to trvalo rok a půl. To by nemělo cenu. Tady to trvalo (.) Nějaký čas jsem sbíral podklady. Zhruba po třech měsících, co jsem byl tady, tak jsem měl ty materiály pro ní, pak ona přijela, a ještě půl roku trvalo, než jí to povolili.

Čekalo Vás ještě potom nějaké papírování?

Ale no tady cizinci mají furt nějaké papírování. To já už jsem na to zvyklý. To беру poslední dobou jako součást života. I když mám už pět let trvalý pobyt. On byl zajímavý zákon, teď už se to změnilo. Teď už člověk po pěti letech si může zažádat o trvalý pobyt. Dřív to bylo deset let a výjimka pro manželku nebo manžela, který má už trvalý pobyt, byla obdobná. To byla sranda. Manželka už tady bydlí osm let, bydlela sedm, než vyšel ten zákon, v podstatě jsme manželé přes deset let a nemá tady nárok ani na trvalý pobyt. Tomu nevěřili ani policajti na pohraniční kontrole.

Takže ještě nemá trvalý pobyt?

Teprve teď jí přišly papíry.

V čem vidíte největší rozdíl v přechodném a trvalém pobytu?

U přechodného třeba člověk když podniká, tak nemá nárok na normální pojištění. Ne, že by neměl nárok, ale prostě ho nemůže mít ze zákona. Nemůže se pojistit za stejných podmínek jako Češi. Pojištění je povinný, a tady je jedna zajímavá věc, že člověk má povinnost mít to pojištění, a to pojištění pro cizince, ale monopol má VZP, u které se to jmenuje smluvní pojištění.

A vaše dcera dostala trvalý pobyt hned, když se tady narodila, ne?

Jo, jo. Ta to dostala hnedka. A kdyby třeba ona měla jenom přechodný pobyt, tak za školku platíme takových 30 tisíc za rok. A když má trvalý pobyt, tak platí jako Češi.

Měl jste zde problémy s jazykem? Jak jste se učil česky?

Já jsem se neučil češtinu vůbec nikdy.

Myslíte to tak, že jste nikdy nechodil do žádných kurzů?

Ne, já to mám všechno naposlouchaný. Já jsem jak papoušek. Je to spíš zásluha sekretářek u nás na oddělení. Ty jediný souhlasily s tím, že mě budou opravovat. To je jediná možnost, jak se to naučit. A pak jsem si řekl, že se každý den budu dívat na jeden film od začátku do konce se slovníkem v ruce. Možná tohle mi nejvíc pomohlo. I když čeština, co se používá v těch filmech, není moc pestrá. Ale nejtěžší v jakémkoli jazyce je oddělit ty slova.

A psanou češtinu zvládáte?

Píšu, ale když musím psát, tak to dělám nerad. To mě štve. Když píšu, tak ve Wordu, ono mi to tam vždycky opraví. Jinak v mailu píšu bez háčeků, čárek, to je celkem dobrý.

Čtete česky?

No, jenom časopisy. A pak dopisy a oběžníky v práci.

Vaše žena umí česky?

Ona totiž hned druhý den, co sem přijela, šla do práce. Já jsem jí tady našel místo v cestovní kanceláři. Naučila se, ale hodně věcí za ní píšu já. A dcera ta byla vybraná ve školce (.) Hrála nějaké divadlo jako v podstatě děcko s nejlepší českou výslovností. Ale to není ani moje, ani manželčina zásluha. My na ní mluvíme jenom rusky. Já neovládám češtinu natolik, abych dokázal někoho něco naučit. My máme paní na hlídání.

Až bude dcera chodit do školy, plánujete, že ji naučíte psát rusky?

No, určitě. To už teďka začínám. Zatím jí jsou čtyři a půl roku a umí písmena. Tu ruskou azbuku zatím. Číst ještě ale neumí.

Jak se Vám tady zabydlovalo?

Jak jsem řekl, já můžu bejt všude jako doma. Já takovýhle problémy nemám. Já jsem spíš výjimka. Já se totiž tady moc nekamarádím s rusky mluvící skupinou, která je tady poměrně velká, a vůbec. Rusů, těch tady zase není tolik jako třeba Ukrajinců. Tam je to všechno průhledný. Ten život je tam špatný, zvláště v regionech. Kyjev je teda nádhernej. Já tam jezdím jednou za půl roku na konference, tam to mám rád. Jo, a v Rusku byla obrovská kampaň co se týče Česka. Rok po tom, co jsem přijel já, tak se rozjela ta kampaň.

Ta kampaň byla organizovaná z Čech a nebo z Ruska?

Ono se jí v doslovném překladu říkalo otvírák. Otevřít v Rusku znamená taky založit. Byly tady stovky firem, který zakládaly s.r.o. Ruský firmy pro cizince. Protože v cizině, když máte mít přechodný pobyt, tak musí být na základě něčeho. A nejlepší základ pro cizince bylo s.r.o. Protože s.r.o. je česká právnická osoba, i když založená cizinci. A to bylo ještě docela levný pro lidi, co měli nějaký majetek v Rusku. Právě ta kampaň slibovala, že tady se dá dobře získat občanství, a že to bude brzy i evropské občanství. A jednou součástí té kampaně bylo,

že Češi jsou blbí a líní a že cizinci tady mají obrovskou šanci. Což je opravdu nesmysl. A znám spoustu lidí, co sem přijeli, měli naspořené peníze a za dva, tři roky tady nic nedokázali a vrátili se zpátky do Ruska.

Plánujete, že zůstanete v Česku?

Mně se tady líbí čím dál tím víc. V pátek jsem dostal dopis od Ministerstva vnitra, že dostanu občanství.

Gratuluji.

To je zvláštní. V zákonu o občanství není nic o tom, jak může cizinec přijít k občanství, když nemá žádného českého příbuzného. Jedině po 5 letech trvalého pobytu. Ale já jsem to podal, když jsem měl trvalý pobyt dva a půl roku. Já jsem to podal s dcerou. Takže teď mám 18 měsíců na to, abych si v Rusku zrušil občanství.

Nemůžete mít dvojí občanství rusko-české?

Česko má v zákoně, že dá české občanství jako druhé pouze, když tady cizinec žije déle než 20 let nebo když prokáže, že ten stát jeho původního občanství ho nechce pustit. Ale Rusko je demokratický stát a i když mě nebude chtít pustit, tak mi k tomu nevydá potvrzení, kterým bych to dokázal. Ale to není složité. Jen to zabere asi 4 až 5 měsíců.

((minutu telefonuje, mluví rusky))

Stýská se Vám po něčem ruském?

Tak ta zábava. Tady není vůbec noční život. Neříkám nějaké diskotéky, ale myslím pro trochu dospělejší lidi.

Co přesně myslíte?

V Rusku každá druhá restaurace má večerní program. Můžete se dívat na show, kabaret, divadlo. A konečně je na Václaváku otevřená ruská restaurace.

Moc děkuji za rozhovor. Chtěl byste říct něco na závěr?

I kdybych uměl dobře česky bez přízvuku, tak tu stejně budu do konce života jako cizinec. To jsem si jistej. Možná dcera už bude brána jako Češka. Já si nestěžuju, jenže na mě občas koukají tak (...) Já jsem dostal teďka jednu významnou vědeckou cenu a ono jim došlo až na předání, že jsem Rus. „Jak to, že vás Akademie věd navrhla?“ (.) Občas cítím takové ty pohledy. No, jiný už to asi nebude.

Shrnutí:

Pan B. je původem Rus z Petrohradu. V roce 1997 dostal pracovní nabídku od Akademie věd České republiky. V Česku se rozhodl zůstat hlavně kvůli tomu, že se zde cítil

bezpečně. V době, kdy přijel do České republiky, ještě nepotřeboval vízum a povolení k pobytu a pracovní vízum mu pomohli vyřídit v práci. Jeho manželka za ním přijela po devíti měsících. Česky se naučil od kolegů v práci a díky televizi, i když pro svoji práci češtinu moc nepotřebuje. V dnešní době má trvalý pobyt a s dcerou, která se narodila už v České republice, má dostat v brzké době české občanství. Podmínkou je, že musí co nejdříve zrušit své ruské občanství. V České republice se mu líbí čím dál víc, i když se zde stále cítí jako cizinec.

Rozhovor III

Slečna C., původem Číňanka, narozena 1977, svobodná.

Rozhovor se odehrával v kanceláři slečny Q. 15. února 2007.

Odkud pocházíš?

Z Číny, z Qingdao, dlouhé pobřeží mezi Pekingem a Šanghají. Severovýchod Číny.

Můžeš mi říci něco o svých studiích?

Studovala jsem právo na Nankaiské Univerzitě v provincii Tanjin. To byl bakalářský program na čtyři roky a potom mám magistra z Nizozemí. Vlastně po dokončení studií jsem šla pracovat na dva roky do Singapuru a potom v Singapuru jsem si vybrala, že budu studovat tady, v Nizozemí.

Proč jsi se rozhodla jít do Nizozemí?

Za první Evropu mám ráda, za druhé jsem chtěla studovat někde, kde bych používala angličtinu. Studovat anglicky. Anglii jsem si nemohla dovolit, bylo to pro mě příliš drahé. A druhou pro mě nejlepší zemí, kde jsem se mohla učit anglicky, pracovat a studovat v angličtině, bylo Nizozemí.

Mluvíš ještě nějakými jinými jazyky?

Ne. Mluvím mandarínskou čínštinou a anglicky.

Takže jaké byly tvoje další kroky po studiu v Groningenu?

Do Číny jsem se nevrátila. Ve škole mi nabídli doktorandské studium, ale trvalo to dlouho, než mi vybavili status zahraničního PhD. (doktorandské studium) studenta. Problém byl ve financování. Abych nemusela zpátky do Číny, tak jsem mezi tím šla na další roční magisterský program na Univerzitu do Nijmegen. Preferovala jsem být někde, kde bych našla dobrou

práci a měla zaručenou dobrou kariéru. Myslím, že je to pro mě docela důležité. Proto jsem se nevrátila do Číny.

Je těžké najít práci v Číně?

Není to tak těžké, ale Čína je jiná. Potřebuješ mít konexe. Potřebuješ lidi, co tě představí ve společnosti. Myslím pro vstup na pracovní trh, to je celkem těžké. Je to jiný přístup. Není to věc těžká nebo lehká. Je to všechno o konexích. Když je nemáš, tak je to mnohem těžší. Tady v Nizozemí to vypadá docela spravedlivě. Záleží na tvém vzdělání, a také na příležitosti. Samozřejmě potřebuješ lidi, kteří by tě doporučili. Je to ale mnohem lepší než v Číně. Nevím. (.) Pracovat, mít dobrou práci, která mě bude uspokojovat, kde budu využívat svých znalostí, učit se a něco vydělávat. To chci dělat.

Řekni mi něco víc o proceduře před tím, než jsi přijela do Nizozemí. Bylo těžké dostat vízum?

Ne, ne. Řekla bych, že to bylo trochu těžké, ale přesto jednodušší než teď, kdy je zde více byrokracie. Já jsem potřebovala mít TOEFL (Test of English as a Foreign Language – jazyková zkouška z angličtiny). Myslím (.) protože já jsem sem přišla přes agenturu, která má na starosti čínské studenty, organizační záležitosti a jiné. (.) Bylo to mnohem jednodušší. V dnešní době nemáš agenturu, musíš jít přes organizaci NESO (Nederlands Education Support Office - Holandská kancelář pro podporu vzdělání). Tato holandská nezisková organizace hledá studenty v Číně. To znamená, že když chceš studovat v Nizozemí, musíš nejdřív dát všechny své dokumenty této organizaci. Ne jenom škole. Protože když škola řekne: "Chci tě, můžeš přijít k nám do školy", musíš jim poslat všechny potřebné dokumenty. Organizace ti pomůže je všechny sesbírat. Jako například můj diplom a všechny překlady. A záleží také na státu, jestli ti dá povolení. (...) Slyšela jsem od jiných studentů, čínských studentů, že je zde stále více byrokracie. Jo, zabere to hodně času.

Měla jsi nějaké doporučení od studentů, kteří studovali v Nizozemí?

Jaký druh=

= Myslím nějaké osobní informace.

Ne, všechno z internetu. Máme své webové stránky pro čínské studenty v Nizozemí. Takže všechny informace jsme zvyklí hledat na internetu.

Můžeš mi říct adresu těch webových stránek?

Ano, je to www.gogodutch.com.

Je to v čínštině nebo holandštině?

V čínštině.

Měla jsi tedy v Nizozemí nějaké problémy s tvými dokumenty? Na univerzitě, na imigračním úřadě?

Ne, tenkrát se sem dostat bylo mnohem jednodušší. Myslím, nejtěžší část je dostat vízum od Holandské ambasády v Číně.

Můžu se zeptat, kolik se platí za vízum?

Aaa. Už si nepamatuji. Myslím, že to bylo 300 čínských juanů, to je okolo 40 Euro. Pravděpodobně ne více než 50 Euro. Slyšela jsem, že vízum do Švýcarska v Číně stojí 50 Euro, takže to bude podobná cena. Ale 300 čínských juanů je hodně peněz.

Jak se teď cítíš v holandském prostředí? Cítíš se zde jako cizinec?

V pohodě. Čím déle tu jsem, tím se cítím lépe. Zvláště když už teď umím trochu mluvit holandsky.

Učíš se holandsky?

Jo, mluvím trochu holandsky. Potom je tu život jednodušší. Navštěvovala jsem kurzy holandštiny na RUG (Rijskuniversiteit Groningen - Univerzita v Groningenu). Začala jsem před rokem a půl. Skončila jsem třetí úroveň.

Je pro tebe těžké studovat holandštinu?

Učit se je hračka, není to těžké, ale dobře mluvit je problém. Musím se víc učit.

Ale když mluvíš anglicky, to není problém, ne?

Zpravidla ne. Každý tu umí anglicky. Myslím si, že tady není jazyková bariéra ((ukazuje prsty uvozovky)). Dnes jsem měla v bytě problém s topením a přišli lidé a normálně řekli, jestli si přeji mluvit anglicky. (.) Pro mě to tu není problém. Je to těžké pro nové studenty. Nové čínské studenty. Když jdou koupit něco na tržiště, to je těžké. První rok, možná první půl rok je to těžké.

A kultura? Je úplně odlišná?

Je odlišná. Jo, hodnota. To je úplně odlišné. Myslím lidská osobnost a mentalita.

Chybí ti domov?

Ó jo, chybí. Někdy se cítím tak, že bych tu radši nebyla, chtěla bych raději být s mými rodiči než tady a dělat hloupý výzkum ((směje se)).

Máš tady nějaké opravdu dobré čínské přátele? Je zde v Groningenu čínská komunita?

Ano, mám. V Groningenu je studentská asociace. Organizují party pro studenty. Jako třeba ve čtvrtek, měli jsme party s večerí pro sto dvacet studentů. Organizují i celé dny. Ale moc tam nechodím.

Proč? Kvůli času?

Ne, protože to vždycky promeškám. Je tam jen sto volných míst. Musíš rychle odpovědět a zaregistrovat se.

Víš, kolik je Číňanů v Groningenu?

Docela dost, nejméně sto padesát. To vím z gogodutch. Hodně lidí si stěžuje, že se nemohli zaregistrovat, protože se zareagovali pozdě. Je tam hodně čínských studentů HBO (vyšší odborná škola v Nizozemí, ukončená titulem bakalář) z Hanse School. Mají hodně čínských studentů. A také RUG ekonomická fakulta má hodně čínských studentů. A práva.

Chtějí si většinou čínští studenti najít práci raději v Evropě nebo se vrátit do Číny?

Většina se vrací. Je těžké najít práci v Evropě. Zvláště v okolí Groningenu. Zním nějaké studenty z Amsterdamu, z velkých měst. Oni mají příležitost tu zůstat. Pravděpodobně konexe. Já vím, že to je také problém i pro východoevropany.

To ano. Dokážeš si představit žít v Evropě po zbytek života?

Nevím, jestli bych zde mohla být šťastná. (.) To je docela složitá otázka.

Máš tu teď přechodný pobyt?

Ano, na rok. A pak to musím každý rok prodlužovat.

Je nezbytné mít nějaká další speciální povolení?

Mám kartičku, to je potvrzení přechodného pobytu, a také razítko v pase. A potřebuji potvrzené papíry od IND (Imigratie en Naturalisatie Dienst - Imigrační úřad v Nizozemí). Takže potřebuji hodně papírů od univerzity, aby potvrdili, že mi dávají stipendium, že mě uznali jako PhD. výzkumného studenta (.) A také naskenovanou kopii mého pasu. Každý rok je to stejná procedura.

Co si myslíš o Holanďanech? Jsou přátelští, přístupní názorům a nebo jsou takoví pouze na první pohled?

Já si myslím, že Holanďané jsou mnohem lepší. Vlastně, když s nimi mluvíš, jsou otevření a přátelští. Většinou i poté jsou v pohodě. Měla jsem nějaké francouzské kamarády a ze začátku byli přátelští, ale rychle se to změnilo. Poté. Holanďané jsou v pohodě.

Cítíš zde měnící se politiku vůči cizincům?

Myslím, že se mění. Předtím neměli žádný přehled o imigrantech a teď mají imigrantskou politiku. Politika je více (.) jsou více otevření. Předtím, když jsem byla studentkou, tady bylo mnoho studentů, kteří měli stipendium s pracovním povolením. Od listopadu 2006 je nová norma. Studenti, kteří chtějí mít stáž, tak už nepotřebují pracovní povolení. To je vážně dobré. Jsou otevření.

A najít práci je stále problém, ne?

Jo, je to těžké, ale záleží na oblasti. Zním některé čínské studenty, kteří studují počítače nebo finance. A ti mohou snadněji najít práci. Protože takové lidi tady potřebují. Umění, sociální vědy, to je těžké. Myslím si, že nejžádanější jsou počítače.

Děkuji za odpovědi. Chtěla bys něco říci na závěr?

(.) Myslím si, že nově příchozí čínští studenti by neměli soudit Holanďany podle toho, jak oslavují. V Číně máme oslavy s večeří, to znamená, že lidé jedí společně. To je pro Čínany normální oslava. Oproti tomu Holanďané dělají oslavy, které začínají až v jedenáct hodin večer. Možná je to v Evropě zvykem, já nevím. Číňané to často odsuzují, ale na druhou stranu, jak jsem řekla, je to jiná kultura.

Shrnutí:

Slečna C. pochází z Číny, kde vystudovala bakalářský program práv, pak dva roky pracovala v Singapuru a následně se rozhodla studovat magisterský program práv v Nizozemí, pro které se rozhodla kvůli možnosti studia v angličtině. Po dokončení magisterského programu jí bylo univerzitou nabídnuto místo PhD. studenta, ale vyřizování nutných formalit trvalo skoro rok. Aby se mezi tím nemusela vracet do Číny, rozhodla se vystudovala ještě jeden magisterský program na jiné univerzitě v Nizozemí. I přesto, že se všude může domluvit anglicky, začala studovat holandštinu a předpokládá, že zde lépe tzv. zapadne. Jak řekla, pro čínské studenty je to v Nizozemí velice těžké. Hlavně kvůli jejich odlišné mentalitě. Také povolení k pobytu zde není lehké získat. Každý rok musí předkládat na imigrační úřad řadu nutných dokumentů. V Nizozemí by chtěla zůstat v případě, že jí zde bude nabídnuta dobrá práce. Ta je pro ní momentálně prioritní.

Rozhovor IV

Pan D., původem Slovák, narozen 1980, svobodný.

Rozhovor se odehrál 16. února 2007 v jedné groningské kavárně.

Odkud pocházíš?

Som zo Slovenska, z Košíc.

Co máš za vzdělání?

Vyštudoval som právo.

Proč jsi se rozhodl pro Nizozemí?

Keď som ešte študoval v Košiciach na právnickej fakulte, tak som asi tak v treťom ročníku našiel na nástenke leták o možnosti štipendijného pobytu v Holandsku. Vtedy som bol tuším tretiak. Keď som sa informoval na zahraničných stykoch že čo to vlastne je, tak mi povedali, že je to program, vlastne štipendium pre absolventov. A tak som to založil do šuflíka a vybral v piataku, aplikoval na školu aj o štipendium a čuduj sa svete aj to dostal.

Co jsi musel všechno zařídit, než jsi jel do Nizozemí?

Oficiálne, čo sa týka imigračných dokumentov, to už nebol problém, pretože síce som aplikoval v decembri 2003, prijali ma v tuším januári 2004, ale samotné vycestovanie bolo už v septembri 2004, to už sme boli v EU, tak to nebol žiaden problém. (.) Pamätám sa, že som volal na holandskú ambasádu, pretože v tom čase bol ešte náš status dost nejasný, ale asi 3 krát mi potvrdili, že v čase vycestovania nebudem potrebovať vízum, ale že jediná vec je potrebná aplikovať o povolenie k pobytu na mieste. To ale nebolo potrebné, teda v Groningene, takže ani na ambasáde nevedeli presne kolko bije.

A pro školu?

No, na tú školu to bolo trochu komplikovanejšie, keďže som žiadal aj o štipendium, ktoré bolo poskytované organizáciou nezávislou od školy.

Jak se jmenuje ta organizace?

Volalo sa to Nuffic a štipendium bolo Huygens. Vlastne moje rozhodnutie prísť študovať do Holandska bolo z 90 percent motivované tým, že poskytovali štipendium a aj to, že som nakoniec skončil v Groningene bolo spôsobené tým, že to bolo jediné miesto, kde sa dal študovať obor, ktorý som chcel ja, za štúdijné poplatky, ktoré by boli 100 percentne hradene Huygensom. Ináč by Groningen určite nebolo miesto môjho výberu.

Jak vypadalo přijímací řízení na školu?

Viacmenej prijímacie konanie, ak to môžem takto zjednodušene nazvať, malo dve fázy, najprv ma prijali podmiennečne s tým, že musím po ukončení môjho riadneho štúdia im poslať kópie môjho diplomu. Potreboval som ale byť prijatý aspoň podmiennečne do prvého februára, pretože to bol deadline na aplikáciu o štipendium, kde som potreboval preukázať aspoň podmiennečné prijatie na holandskú univerzitu. Okrem toho som pre školu aj štipendium potreboval životopis, nejaké referencie a výsledky z TOEFLu.

Musel jsi vyřizovat ještě nějaké papíry na místě?

No, to práve nebolo jasné, pretože niektorí mi hovorili, že musím požiadať o povolenie k pobytu, ale nakoniec to nebolo treba, práve ako som už spomínal kvôli novému statusu. Tak som vlastne musel ísť len na políciu, kde to ale bola len ohlasovacia povinnosť.

Jakým jazykom jsi komunikoval? Anglicky?

Áno výlučne.

Takže jsi holandsky vôbec neumel?

Ani zaťat'.

Ale nemel jsi s tým problémy, že neumíš holandsky?

Vôbec, možno tak maximálne keď som si kúpil holandskú simku na mobil, tak som si ju nevedel dobiť, ale to sú skôr také malé úsmevné príhody. S tou simkou som musel stále chodiť do obchodu a predavača poprosiť nech mi to dobije.

Proč jsi se rozhodl tady zůstat?

Nó tak ja som pôvodne absolútne neplánoval zostať, možno na nejakú tú prax cez leto. Ale asi tak v apríli druhého semestra ma oslovil jeden z mojich učiteľov či by som nemal záujem zostať robiť PhD. No a ja som sa po nejakom to uvažovaní rozhodol, že to skúsim.

Změnil se ti život?

To absolútne, ale to je asi prirodzené. Už som vlastne opustil, ako by som to povedal, študentské rady a začal sa ten život viac podobať na pracovný. Ja totiž ešte popri škole pracujem pre banku, ktorá vlastne celý tento žart financuje. Tak vlastne na preskáčku dochádzam do Amsterdamu a je to celkom iný životný rytmus. Proste asi len prirodzený prechod zo študentského života do života pracovného.

Jak to máš s povolením k pobytu a s pracovným povolením?

Nó, tak to je dlhá story. Problém je, že my z nových členských štátov sme v akejsi šedej zóne, keď vlastne nikto nevie, ako to s nami je. V konečnom dôsledku som síce povolenie k pobytu nepotreboval, keďže sa na mňa sťahoval voľný pohyb osôb. (.) To však neplatilo pre prácu, tam holanďania uplatnili tú slávnu výnimku. Tak vlastne pre banku pre ktorú robím sme to museli vybaviť a všeobecne museli ich právnici sa aj celkom zapotiť, aby som nemusel ísť takzvanou dlhou procedúrou, to by totiž mohlo potom trvať aj pol roka. Takže to trvalo tak asi 6 alebo 8 týždňov, to si už presne nepamätám, ale skrátka som musel čakať do februára 2006 až som mohol nastúpiť. Zároveň som ale nemohol dostávať sľúbené peniaze zo školy. Takže to bolo komplikované, keďže vlastne štruktúra môjho projektu mala byť z 2 tretín platená bankou a z jednej tretiny školou a škola nemohla mi platiť nič. Takže som musel žiť vlastne na dvoch tretinách toho, na čom sme sa dohodli. (.) Potom som ale zistil, že na pracovnom trhu v Holandsku predsa len máme my z nových členských krajín jednu výnimku, a to, že po roku

práce s pracovným povolením sme voľní na pracovnom trhu. Takže teraz vlastne, bude to niečo cez mesiac, mam dlho vymodlenú nálepku v pase, ktorá vlastne potvrdzuje môj status, že tu môžem pracovať bez pracovného povolenia. Plus som ešte zažiadal o takú kartičku, ktorá bude vlastne tvrdiť to isté.

Začal jsi se potom učit holandsky?

Áno, učím sa holandsky druhý semester. Ale popravde povedané žijem si tu trochu vo svojom mikrosvete. PhD je viac menej samotárska práca a spoločensky si s holandskými kolegami vyjdeme tak asi priemerne raz za štvrtrok. Oni totiž holand'ania strašne prísne oddeľujú pracovný život od osobného. Takže niečo také, že po práci si skočíme na jedno pivko ani veľmi neexistuje. Jedine v práci v banke mám jedného juhoafrického kolegu, s ktorým takéto niečo typicky slovenské praktizujem. Inak žijem v dome s tromi Slováckmi, takže je to taký malý svet. Ale asi aj hlavným dôvodom je to, že pracujem dosť dlhé hodiny a keď sa vrátim domov, tak chcem čo najviac času stráviť so svojou priateľkou, s ktorou komunikujem cez internet, keďže momentálne nežije v Groningenu.

Dalo by se říct, že máte v Groningenu nějakou slovenskou komunitu?

Áno, stretávame sa pravidelne. Je tu naozaj skvelá parta ľudí, ktorí sa vedia akosi navzájom dobre pochopiť. Okrem nás štyroch, je tu ešte jedna rodinka, anesteziológ s manželkou a dvoma deťmi, potom sú tu dve dievčatá, ktoré dlhodobo žijú s holand'anmi, ďalej sú to rodičia spolubývajúcej a ešte jeden doktor, ktorý tu žije teraz s holandskou priateľkou. To je asi taká naša malá komunita a snažíme sa pravidelne v nedeľu robiť slovenské večere, kde sa zídeme a porozprávame. Je to taký kus nášho domova v tejto upršananej zemi.

Co plánuješ do budoucna? Chěl bys zůstat v Nizozemí?

No, to je ťažká otázka. Veľa nad ňou rozmýšľam. Môj postoj bol vždy taký, že som svobodný a neviazaný na miesto. Chcel by som zostať tam, kde by som mal najlepšiu perspektívu osobného rastu a na krajinu až tak nezáleží. (.) Môžu mi tu niečo možno ponúknuť v tej banke čo robím, ale nakoniec to bude asi vždy otázkou kompromisu. Zatiaľ to tak vyzerá, že pre moju priateľku je toto neprijateľné, tak budem musieť asi urobiť kompromis pre balans môjho osobného a profesionálneho života.

Zapomněla jsem se tě zeptat, jak se ti líbí v Nizozemí a co si myslíš o Holand'anech?

Nó, Holandsko je veľmi otvorená zem a to si asi vážim najviac. Že tu cudzincov berú a rešpektujú, že im dovoľia, alebo skôr povedané rešpektujú ich zvyky, že keď niekedy poviem, že proste pre mňa je to a to nepredstaviteľné, že na Slovensku je to inak, tak väčšinou povedia okej, rob to podľa svojej kultúry. Naopak, zaujímajú sa o to ako je to v iných krajinách. Myslím, že predstava o Holandsku ako slobodnej, ale naozaj slobodnej krajiny je pravdivá.

Plus čo mi vyhovuje, je holandská otvorenosť. To sa snažím prebrať aj do svojho života. Jednoducho povedať, normálne svoj postoj, názor a nehambit' sa za to. Zároveň si ale nerobím ideály, jednoducho žiadna krajina nie je ideálna. Holanďania sú zas trochu skostnateli vo svojich zvykoch a príliš chladní na mňa. Ale asi pre slovenskú náтуру to bude väčšina zemí severne od stredomoria.

Moc děkuji za rozhovor. Chtěl bys k tomu něco doplnit?

Asi to, že viac ako na okolí závisí na tvojom osobnom postoji k nemu. Že každá krajina je tak príjemná alebo nepríjemná, ako si ju kto urobí. A ja som si zatiaľ Holandsko aj cez niektoré ťažkosti urobil krajinou príjemnou.

Shrnutí:

Pan D. je ze Slovenska, z Košic, kde vystudoval magisterský obor práv, a pak se rozhodl pro roční magisterský program mezinárodního práva v Nizozemí. Následně mu univerzita v Groningenu nabídla, aby zůstal jako PhD. student. Začal se učit holandsky, stejně jako slečna C. doufá, že mu to pomůže lépe „zapadnout“. Povolení k pobytu nepotřeboval. Naopak pracovní povolení bylo nutné. Jak sám uvedl, celá tato situace byla velice komplikovaná, protože jako občan jednoho z nových členských států EU patří do tzv. šedé zóny a nikdo neví, jaký má přesně status. Pracovní povolení mu nakonec vybavili v bance, kde pracuje jeden den v týdnu a kde mu kofinancují jeho PhD. stipendium. Dnes, po roce práce v bance, je už na pracovním trhu volný. Zatím ještě neví, jestli v Nizozemí zůstane. To je prý otázka kompromisu „balancu osobního a profesního života“.

3. 5 Závěr výzkumu a doporučení

Všechny čtyři rozhovory jsou odlišné, i když mají něco společného. Jedná se o lidi, kteří legálně přišli do nové země studovat nebo pracovat a už zde žijí delší dobu. Na druhou stranu neztrácí svou původní kulturní identitu. Tito lidé mají největší předpoklady se co nejrychleji integrovat.

Hypotéza č. 1 předpokládala, že nově příchozí se snaží co nejrychleji naučit nový jazyk. Tato hypotéza se potvrdila. Všichni čtyři respondenti uvedli, že cítili potřebu se nový

jazyk naučit, i když to po nich nikdo výslovně nevyžadoval. Domnívají se, že je život v nové zemi potom jednodušší.

Pan A. měl trochu lehčí pozici v tom, že slovenština je pro Čechy srozumitelným jazykem a na škole po něm češtinu nevyžadovali. Jak sám říká, čeština se na něj postupně „začala lepit“ a dnes mluví česky automaticky. Jazyk vnímá pouze jako prostředek, kterým chce něčeho dosáhnout. Pan B. se nikdy aktivně česky neučil, češtinu má naposlouchanou z českých filmů a od kolegů z práce. Jeho aktivní slovní zásoba není tolik bohatá, ale pro běžný život dostačující. Je to dáno i tím, že jeho práce není tolik vázaná na český jazyk. Slečna C. i pan D. mají obdobnou zkušenost. Přijeli do Nizozemí proto, že se zde dá studovat v angličtině a téměř všude se dá anglicky domluvit. Holandsky se začali učit na jazykových kurzech, které pořádá univerzita, a doufají, že s holandsčinou se budou lépe integrovat mezi většinovou holandskou společností.

Hypotéza č. 2 předpokládala, že si nově příchozí snaží udržet vlastní kulturní identitu tím, že se stýkají se svými krajany a vytváří místní komunity. Tato hypotéza se potvrdila jen částečně. Zde záleží na stupni integrace a na tom, jak se nově příchozí cítí v nové společnosti. Až na pana B., který je ze všech respondentů v novém zemi nejdéle, všichni uvedli, že se stýkají se svými krajany a že patří do nějaké místní komunity. Na druhou stranu pan B. je ženatý a jeho žena je též Ruska. Tím si uchovává svou kulturní identitu přímo v rodině.

Hypotéza č. 3 předpokládala, že i když cizinci přišli do nové země jako kvalifikovaná pracovní síla, vyřízení všech povolení nebyla jednoduchá a trvala velmi dlouhou dobu. Tím se u nich umocňoval pocit, že nejsou v zemi vítáni. Tato hypotéza se potvrdila pouze v první části, ne však v části druhé, že by se tím u nich umocňoval pocit, že nejsou v zemi vítáni.

Všichni čtyři respondenti měli problémy s vyřízením svého pobytu nebo pracovního povolení a často přímo i nepřímo mluvili o byrokracii a příliš dlouhém čekání na vyřízení. Na druhou stranu nikdo neuvedl, že by měl pocit, že není v zemi vítán, a bere tuto byrokracii jako součást života v nové zemi.

V hypotézách jsem se zaměřila hlavně na nově příchozí a na jejich snahu integrovat se do většinové společnosti. Neopomenutelná je i úloha většinové společnosti. Předpokladem

jakéhokoli harmonického soužití příslušníků jiných kultur je tolerance alespoň části většinového obyvatelstva.

Je na snadě, že toto není ve všech oblastech zcela v pořádku. Cest ke zlepšení je mnoho. Z výsledků rozhovorů jsem se pokusila sestavit nejdůležitější body, které jsou nezbytné pro harmonické soužití ze strany jak nově příchozích, tak i majoritní většiny:

- znalost jazyka majoritní většiny,
- zaměstnání a ekonomická nezávislost nově příchozích,
- kontakt cizinců s rodilými obyvateli,
- tolerance většinové společnosti a nově příchozích.

ZÁVĚR

Zkušenosti České republiky a Nizozemí v oblasti multikulturalismu jsou odlišné.

Česká republika (potažmo Československo) se po politických změnách v letech 1989-90 postupně otevírala okolnímu světu a do země začali přicházet občané jiných národností. Tato migrace navázala na pracovní migraci z dob socialismu a také na dožívání starého bezvízového režimu pro občany bývalého Sovětského svazu. Migrační politika se začala více rozvíjet až v polovině 90. let, kdy se země začala aktivně připravovat na vstup do Evropské unie a musela své zákony přizpůsobovat normám EU. Postupně se začala vytvářet strategie přistěhovalecké politiky. Jednou ze strategií je i pilotní projekt „Aktivní výběr kvalifikovaných pracovníků“, který by měl do země přivést kvalifikovanou pracovní sílu a urychlit cizincům získání trvalého pobytu. Země se tedy proklamuje pro cizince jako otevřená, samozřejmě po splnění všech náležitých povinností.

Nizozemí zažilo největší migrační vlnu v 60. letech 20. století. V roce 1983, když bylo jasné, že nově příchozí v zemi zůstali, byl zaveden model multikulturalismu. Tento ideál se neslučoval s představou domácí „dominantní kultury“, jíž by se příchozí měli přizpůsobit. Nějaký čas to fungovalo, ale už v 90. letech se ukázalo, že při vzrůstající migraci tato ideologie brání nezbytným asimilačním procesům. Země se začala více přiklánět k politice integrace a v roce 1996 následovalo přijetí *Zákona o integraci nových přistěhovalců*, který zavedl pro přistěhovalce státem řízený a financovaný integrační program.

Nejvíce byl multikulturalismus v Nizozemí kritizován po zavraždění režiséra Theo van Gogha islámským fundamentalistou za snímek „Submission“, který byl jakousi zpovědí islámské ženy o jejím těžkém životě. Po této události se země ještě více uzavřela vůči novým přistěhovalcům.

V poslední době je ideologie multikulturalismu v Evropě často diskutována a kritizována. Většinová společnost se staví negativně k přistěhovalectví. Na druhé straně je Evropa prostorem, který se v budoucnosti stane v globálním měřítku důležitou cílovou oblastí v důsledku stárnutí evropského obyvatelstva a stále sílícím migračním tokům.

Proto jsem se snažila najít odpověď na otázku - Co je předpokladem harmonického soužití příslušníků jiných kultur? Z výsledků rozhovorů jsem sestavila nejdůležitější body, které jsou nezbytné pro harmonické soužití ze strany jak nově příchozích, tak i majoritní většiny:

- znalost jazyka majoritní většiny,
- zaměstnání a ekonomická nezávislost nově příchozích,
- kontakt cizinců s rodilými obyvateli,
- tolerance většinové společnosti a nově příchozích.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

a) prameny

BARŠOVÁ, A., BARŠA P. (2005). Přistěhovalectví a Liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita a Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 308. ISBN 80-210-3875-6.

BOLAND, T., LETSCHERTS, J., VAN DIJK, W. Primary education in the Netherlands: a picture of a primary school: primary education. Enschede: SLO, 1999, s.118. ISBN 90-329-1965-2.

BUDIL, I. T. „Mexifornia“ a soudobá kritika multikulturalismu. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 77-130. ISBN 80-86898-22-9.

BURYÁNEK, J., KOSTOHRYZ, P. et al. Interkulturní vzdělávání. In *Projekt varianty*. Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT o.p.s. v nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 518. ISBN 80-7106-614-1

CUNNINS, J., SWAIN, M. Bilingualism in Education: Aspects of Theory, Research and Practise. London: Longham, 1986, s. 62.

HIRT, T. Svět podle multikulturalismu. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 9-76. ISBN 80-86898-22-9.

LUŽNÝ, D., NAVRÁTILOVÁ, J. Náboženství a sekularizace v České republice. In *Czech Sociological Review*, 2001/1, 85 – 98.

NEŠPOR, Z. R. Pluralita náboženství a multireligiozita v moderních společnostech. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*

(*antropologická perspektiva*). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 131-161. ISBN 80-86898-22-9.

NOSKOVÁ, H. Tolerance, minority a cizinci. In *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd české republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1260/2001*. Praha: Akademie věd České republiky, 2003, s. 565-576. ISBN 80-86675-03-3.

PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál, 2004, s. 199. ISBN 80-7178-885-6.

RAUCHOVÁ, M. Národnostně menšinové vzdělávání a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. In *Sborník příspěvků ze semináře o implementaci zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin v České republice, Koloděje, 2. prosince 2003*). Praha: Úřad vlády České republiky Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny, 2004, s. 37-45. ISBN 80-86734-28-5.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Boskovice: Sdružení podané ruce Albert, 1999, s. 194. ISBN 80-85834-60-X.

ŠATAVA, L. Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace. Praha: Cargo Publisher o.s., 2001, s. 156. ISBN 80-902952-1-5.

UHĚREK, Z. (sestavil). *Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1260/2001*. Praha: Akademie věd České republiky, 2003, s. 565-576. ISBN 80-86675-03-3.

UHĚREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. s. 258-279. ISBN 80-86898-22-9.

b) sekundární literatura

BERRY, J. W. Acculturation as Varieties of adaptation. In PADILLA, A. (ed.) *Acculturation: Tudory, Models and Some New Findings*. In PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál, 2004, s. 199. ISBN 80-7178-885-6.

BERRY, J. W. Immigration, acculturation, and adaptation. In PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál, 2004, s. 199. ISBN 80-7178-885-6.

BROUČEK, S. et al. Základní pojmy etické teorie. In Průcha, J. (2004). Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál, 2004, s. 199. ISBN 80-7178-885-6.

CASANOVA, J. Public Religions in the Modern World. In NEŠPOR, Z. R. Pluralita náboženství a multireligiozita v moderních společnostech. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 131-161. ISBN 80-86898-22-9.

CASTELS, S., MILLER, M. J. The Age of Migration. In UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 258-279. ISBN 80-86898-22-9.

DEMUTH, A. Some Conceptual Thoughts on Migration Research. In UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 258-279. ISBN 80-86898-22-9.

DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i cesty (Alenky v kraji divů). In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 17-30. ISBN 80-7178-648-9.

ENTZINGER, H. The rise and Fall of Multiculturalism. The Case of Netherlands. In JOOPKE, C., MORAWSKA, E. (Eds.) *Towards Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal-Nation States*. In BARŠOVÁ, A., BARŠA P. (2005). Přistěhovalectví a Liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita a Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 308. ISBN 80-210-3875-6.

HŘÍBEK, M. Reflexe terénního výzkumu obrazu uprchlíků z Kosova u obyvatel obcí, v nichž byla umístěna humanitární střediska. In KUŽEL, S. (sestavil) *Terénní výzkum integrace a segregace*. Praha: Cargo publishers, 2000, s. 323. ISBN 80-238-6041-0.

HUDEČKOVÁ, H. Dekolektivizace a rodinná tradice v zemědělském hospodaření. In KANDERT (sestavil) *Jihomoravský venkov po socialismu. Filipovsko na konci devadesátých let 20. století*. Praha: Matfyzpress, 2004, s. 317. ISBN 80-86732-26-6.

LEBON, A. Migration et nationalité en France en 2000. Paris, Direction de la population at des migration. In UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 258-279. ISBN 80-86898-22-9.

MARTIN, P. L. Reducting Immigration Pressure: What Role Can Foreign Aid Play? In: *Aid in Place of Migration*. In DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i cesty (Alenky v kraji divů). In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 17-30. ISBN 80-7178-648-9.

MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. Velký sociologický slovník. Díl 1. A/O. In PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál, 2004, s. 199. ISBN 80-7178-885-6.

NEKVAPIL, J. (2000-2001). Sociolingvistika v systému encyklopedických hesel. In ŠATAVA, L. Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace. Praha: Cargo Publisher o.s., 2001, s. 156. ISBN 80-902952-1-5.

PRŮCHA, J. Etnopedagogika. In PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál, 2004, s. 199. ISBN 80-7178-885-6.

SOPER, J. Ch., FETZER J. Religion and Politics in a Secular Europe. Cutting against the Braun. In JELEN, T. D., WILCOX, V. (eds.): *Religion in Comparative Perspective*. In NEŠPOR, Z. R. Pluralita náboženství a multireligiozita v moderních společnostech. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 131-161. ISBN 80-86898-22-9.

Trends in International Migration. Paris: SOPEMI edition, 2002. In UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. s. 258-279. ISBN 80-86898-22-9.

WURM, S. A. Prospect of the language preservation in the North. In SHOJI H., JANHUNEN, J. (eds.) Northern Minority Languages, Problems of Survival (Papers Presented at the 18th Taniguchi International Symposium: Division of Ethnology, Senri Ethnological Studies 44). In ŠATAVA, L. Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace. Praha: Cargo Publisher o.s., 2001, s. 156. ISBN 80-902952-1-5.

c) elektronické dokumenty nebo jejich části

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK. Maandstatistiek van de bevolking 2000 (9) [online]. Poslední revize tabulky 29. 9. 2000. [cit. 2006-05-05] Dostupné z: <<http://www.cbs.nl/nlNL/menu/publicaties/periodieken/bevolkingstrends/archief/2000/>>

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK. Maandstatistiek van de bevolking 2006 3. kwartaal [online]. Poslední revize tabulky 9/2006. [cit. 2006-10-10] Dostupné z: <<http://www.cbs.nl/nlNL/menu/publicaties/periodieken/bevolkingstrends/archief/2006/>>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Počet cizinců v ČR ke dni 31.12.2005 [online].
Poslední revize roku 2006. [cit. 2006-02-05]. Dostupné z:
<http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/pocet_cizincu_v_cr>

LUŽNÝ, D., NAVRÁTILOVÁ, J. Náboženství a sekularizace v české republice [online].
Poslední revize - neuvedeno. [cit. 2006-06-06]. Dostupné z:
<<http://snem.cirkev.cz/download/Luzny.htm>>

MOREE, D. Konec multikulturní společnosti v Holandsku? [online]. Poslední revize
14. 1. 2005. [cit. 2006-04-12]. Dostupné z:
<http://www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=223597>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Doporučené postupy a integrace cizinců
[online]. Poslední revize roku 2006a. [cit. 2006-12-05]. Dostupné z:
<<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=7>>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Pilotní projekt Výběr kvalifikovaných
zahraničních pracovníků [online]. Poslední revize roku 2006b. [cit 2006-12-05]. Dostupné z:
<<http://www.imigrace.mpsv.cz/>>

STARK, R., BAINBRIDGE, W. S. A Theory of Religion. In VAN ROODEN, P.
Secularization and Dechristianization in the Netherlands [online]. Poslední revize článku roku
1997. [cit. 2006-02-05]. Dostupné z:
<<http://www.xs4all.nl/~pvrooden/Peter/publicatielijst.htm>>

VAN ROODEN, P. Secularization and Dechristianization in the Netherlands [online].
Poslední revize článku 1997. [cit. 2006-2-5]. Dostupné z:
<<http://www.xs4all.nl/~pvrooden/Peter/publicatielijst.htm>>

d) právní předpisy

Československo. Zákon 123/1992 Sb., *o pobytu cizinců na území České a slovenské federativní republiky*.

Česká republika. Zákon 40/1993 Sb., *o nábývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších zákonů*.

Česká republika. Zákon 11/1998 Sb., *o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)*.

Česká republika. Zákon 325/2001 Sb., *o azylu a změně zákona č. 283/1991 Sb. , o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu)*.

Česká republika. Zákon 326/2001 Sb., *o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů*.

Česká republika. Zákon 273/2001 Sb., *o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*.

Česká republika. Zákon 221/2003 Sb., *o dočasné ochraně cizinců*.

Česká republika. Zákon 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*.

Evropské společenství. Směrnice Rady č. 2003/109/ES, *o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty*.

e) články z novin

ČTK. Česko přilákalo 530 odborníků z ciziny. *Mladá fronta DNES*. 13. 1. 2007

SUMMARY

Problematika multikulturalismu v České republice a Nizozemí

The Problem of Multiculturalism in the Czech Republic and the Netherlands

Jana Körblerová

Introductory background

The goal of this Thesis “The Problem of the Multiculturalism in the Czech Republic and the Netherlands” was to compare the phenomenon of the Multiculturalism as a harmonic coexistence of members of various cultures in a state. Namely in the Czech Republic and the Netherlands.

I focused to an attitude of a government towards the possibility of integration of newcomer immigrants in the Czech Republic and the Netherlands. The knowledge of the attitude and stances of the government and also the population majority towards foreigners (in particular minorities) may reveal the major obstacles of the successful integration of the newcomers and problem-free cohabitation of the society at large.

This thesis is divided into three parts. The first one focuses on the theory, terminology and historiography of the migration, the strategy of adaptation and last but not least the role the state institutions in promoting of the multiculturalism. The second part entails the study and deals with concrete the legislation, the social work, the ethnic minorities, the education and the religion. The third part seeks to research the particular life patterns of the migrants by means of interview. The goal of my research was to find an answers to the question - What is an assumption of harmonic coexistence of members of different cultures? The thesis is concluded by the summary the research and a summary of the major issues and ideas stemming from theoretical part.

Multiculturalism

The project of “multiculturalism” is connected with so-called “ethno revitalization movements” in the USA from around 1960’s. Their main political request was the acceptance

of existence of different societies and communities which were based on the principle of ethnicity. During this time of the ethnical revival, the concept of civil rights gave way to new theories of collective rights of ethnical minorities and recognition of diverse cultures and traditions within American political environment. The concept of the “melting pot”, based on the merger of differing traditions and cultural practices into one universal mix became unacceptable for the representatives of the new ethno revitalization movements. Instead, since the end of 1960’s the idea of “melting pot” was gradually replaced by the term “salad bowl”, where the different “ingredients” (ethnical groups) manage to retain their taste and color but however at the same time form a new dish characterized by this colorful mixture. Thus new term “multiculturalism” came into being, describing a situation where ethnical, religious and cultural communities coexist together within one society.

Migration

Present distribution of human communities on Earth is a consequence of several waves of migration. Migration may be defined as a movement of population within the country or from one country to another. It should be noticed that migration is no new phenomenon. Europe has seen both waves of immigration and emigration. Its face, as we know it today, is a result of intercontinental migrations. The beginning of the modern period of Europe was a period of emigration, as only between 1600 – 1850, sixty five million people left the continent. The colonial policies of Spain, Portugal, the Netherlands, France and Great Britain have contributed to this fact. European emigration was still apparent in the middle of 20th century as a result of two world wars. Although the second half of the 20th century characterizes Europe rather as the destination for immigration, still the continent has lost 7 million people in the time period between 1945 and 1960 and some parts of Europe still serve as a major source of emigration (Ukraine, Bosnia and Herzegovina, Belarus, Moldavia etc.)

Today, over 150 million people live outside of their country of birth or citizenship. The distribution of migrants is uneven, more than half of this world migrant community may be found in the developed countries. Seven richest countries of the world (Germany, France, Great Britain, Italy, Japan, Canada and USA) are home to one third of the world population of immigrants.

It should be noticed that although one could also distinguish between voluntary and forced migration.

National Approaches towards migrants

At a macro level, three national approaches towards migrants may be distinguished:

- a) discriminatory
- b) assimilatory
- c) multicultural (pluralistic)

Discriminatory model, also known as “differential exclusion” and applied for example in the Federal Republic of Germany, is based on the temporal residence of foreigners with strong emphasis on return (i.e. migrant possesses only employment permit and its loss causes the end of the stay of such migrant). Immigrants are included in the certain social areas (e.g. employment market) but they are not allowed to enter into others (e.g. social security, impossibility to obtain citizenship or participation in the political life).

Assimilatory model is adopted in France, which has a particular concept of the “nation” where the citizenship is a base for national identity and is a result of particular tradition of the naturalization policy. In France, granting of the citizenship is conceived as a tool for integration into national identity. That does not mean that assimilatory model is outright intolerant towards ethnical diversity or regional differences, because being a member of a nation brings about most importantly certain legal status and integration into particular socio-political category and only subsequently cultural conformity.

Multicultural model, applied in the Netherlands, supports diversity of minorities from majority population. Both of the populations differ by language, culture, social relationships as well as by communal life throughout several generations. Immigrants are granted same rights in all social areas without necessarily demanding abolition of their ethnic specifics.

Multiculturalism in the Netherlands

New minorities started to be perceived as a problem in the Netherlands since 1970’s, when it became apparent that they shall not return home. In 1983, the Dutch parliament has

reacted by announcing a policy which was aimed at securing the equality of immigrants while retaining their cultural identity. Newcomers were perceived as “ethnic minorities” which were to be allowed by the Netherlands to keep their identity and different way of life. It seems that this approach, strengthened by the Dutch tradition of the separate institutions for different religious groups (e.g. schools, hospitals, trade unions or press), did not lead towards equality between immigrants and local population, but instead their social and increasing residential segregation.

The Dutch government tried to reverse the trend of segregation emanating from the abovementioned policies in 1994 by adopting new strategy, where the policy of “minorities” was redefined to be the policy of the “integration”. Instead of focusing on culture, the new policy emphasized the freedom of choice of individuals and governmental neutrality. Following this policy, the parliament has adopted an “Act on integration of new immigrants” in 1998. This Act has introduced the mandatory state financed integration program for every immigrant. The program encompasses within mandatory 600 hours Dutch language courses and courses of social and employment orientation for all newcomers. The immigrant is obliged to pass a special exam after one year of attendance of this program.

However, even under this approach, multiculturalism remained to be heavily criticized. The core of the problem was that the multiculturalism has unilaterally preferred to support the diversity of specific communities at the expense of the unity of Dutch nation. The price of the openness towards the immigrants was that the Netherlands started to lose its sense for its own cultural and political identity. A new ethnically defined sub-class has emerged. It consists of people who do not feel connected with Dutch culture and society and who are unable to integrate with majority. Some critics (Scheffer) are of the opinion that, in order to prevent the transformation of the multiculturalism into apartheid, it is inevitable to socialize immigrants into the Dutch national culture. The problems emanating from the multiculturalism have led to the spectacular political career of the party of Pim Fortuyn, who was building on strong anti-immigrant rhetoric.

The immigration policy of the Netherlands is further reformed with the emphasis on individual integration and personal responsibility of persons who wish to settle in the Netherlands. Some of the proposals recently under discussion are now on the edge of inconceivability, for example the one requiring immigrants to pass the Dutch language exam

before entering the Netherlands. Even though some of these proposals might not come into effect, they are an indication of the determination of political elites to depart the concept of multiculturalism.

Multiculturalism in the Czech Republic

Prior to the 1989, due to the restrictive policy on the movement of persons, the issue of the immigration and multiculturalism was not persistent. After the “velvet revolution”, the opened borders led to increased immigration (mainly Ukrainians, Vietnamese). However there was neither policy nor legislation to reflect the new situation. The old Act of 1965 proved to be insufficient. Under the provisions of this Act it was not possible to apply for the residence permit at consulate, the stay had to be legalized in the Czech Republic. The residence permit could only be obtained if the immigrant married the Czech citizen.

The change in the necessary legislation and policies was brought about in the period between 1996 and 1999 by the necessity to implement the rules required by the accession negotiations with the EU. These changes enabled immigrants with temporal stay permit to apply for residence permit and shortened the periods to do so. In 2003, new “Principles of the Policy in the Field of Migration of Foreigners” were adopted by the government. These principles are to serve as a starting point for the creation of a comprehensive policy of the state in the field of migration and immigration in particular. The document defines three fundamental social goals: (a) elimination of illegal migration, (b) support of the beneficial forms of immigration (i.e. immigration which is beneficial for the state in the long term) and (c) solving the results of humanitarian crises and remedying their consequences. Finally, in 2006 the law was amended in a way to shorten the period for the application for the citizenship.

The new developments in the Czech Republic and the Netherlands show two opposing trends. While the Netherlands, traditionally hospitable and open country towards immigration seems to tighten the rules for the immigrants, the Czech Republic, formerly ignorant to the problems of immigration and relatively closed country, tends to open up its policies in order to be able to absorb higher levels of immigration.

Education in the Netherlands and the Czech Republic

Multiculturalism may be well defined by the treatment of minorities in the education system. It is reported that 15 percent of the students of Dutch elementary schools are of certain ethnical minority. Due to this high proportion of children with minority background and their strong concentration in the regions of southeastern Netherlands, schools were built based on principle of nationality or religion. These schools have the same status and governmental financing as state or Christian schools. Children who don't live in this region attend schools with Dutch students. Local governments set the budget to be used for the education of "disadvantaged students". This budget is distributed among schools according to "burden" and used in benefit of these students (e.g. education of the native language). Furthermore, schools where children of refugees are enrolled received extra funds.

Czech system of minority education is based on the different principle. District, Region or Ministry arrange the education in the national minority language for the members of minorities in municipalities where a "National Minorities Committee" is organized (i.e. municipalities where in last census at least 10 percent of local population were recognized as minority). It is possible to open the special class for minority students when certain minimum quota of number of students is reached (depending on the type and level of the school from 8 to 12).

Religion

The Netherlands and the Czech Republic are both extensively secularized countries of Europe. However, both countries are still subject to the general western European trend of two important but contradictory tendencies of religion. The first one is the post-modern plurality of the religion and the phenomenon of consumer multireligiosity. The second one is the struggle of already established churches for the restitution of their social influence. Thus, it seems that religion remains to be more important in the western European policy than conceived by the classical secularization theories. The developments in the Netherlands after the death of Theo van Gogh have proved that the religion in the multicultural society may not be underestimated. However, this Thesis does not elaborate on the topic in detail, as the scope of this problem could be a subject for an independent paper.

Biographical interviews with foreigners

This Thesis uses the methodological approach of “investigation of life stories” which seems to be appropriate for the research of the minority groups. It is not possible to achieve the complex view of the day-to-day life by the regular statistical data. Thus, the “investigation of life stories”, concerning circumstances of migration, is the optimal way of reaching the information of how these circumstances come into being. Therefore, this Thesis works with method of controlled conversations creating simple biographical interviews. The goal of these interviews is to get by means of conversation (including, in the broad sense, also observation, study of sources and literature) into inexplicit assumptions of the studied cultural object, problem or society.

I have conducted four interviews with two people in the Czech Republic and two people in the Netherlands. The interviews recorded:

- a) identification of the respondent and his/her current situation
- b) education and professional background
- c) circumstances and reasons of arrival into the Czech Republic and the Netherlands
- d) residence permit
- e) new life and integration
- f) proficiency of new language
- g) retain own identity
- h) ideas of future, of return

Of course, this method has its limits. It would be illusory to assume that it is possible to properly reconstruct a life story. When construing it, the researcher is excessively relying on the narration of the respondent. Furthermore, the respondent may overemphasize or dramatize, and thus the reconstruction of the reality may evolve into perplexing issue.

Hypotheses

The first hypothesis assumed that new immigrants try to learn new language as soon as possible. This hypothesis was validated. All four respondents have expressed that they felt

the need to learn new language without being directly obliged to do so. They presume that this skill makes their life in host country easier.

The second hypothesis assumed that new immigrants try to maintain their cultural identity by regular meetings with their countrymen and by creating communities. This hypothesis was validated only partially. This depended on the level of integration and on the way how particular respondent felt in the new society.

The third hypothesis assumed that even though the respondents have entered the host country as qualified migrants, the administrative procedures were burdensome and time consuming. That caused their perception of not being welcomed in the host country to strengthen. This hypothesis was validated only in its first part.

Conclusion and Recommendations

It could be summarized and concluded that the ideology of multiculturalism – harmonic coexistence of members of different cultures in one state has become a binding norm, which was inconsistent with the idea of a home state’s “dominant culture” to which immigrants should assimilate. This has worked for a while, but then it became clearer that this ideology, during the increasing levels of migration, not only hinders assimilation processes but also endangers very basis of the European culture.

I have tried to put together few points, which could bring about a successful integration:

- language proficiency
- employment
- economic independence
- contact of the foreigner with the local population
- toleration of majority and also minority.